

Lustgården ÅRG. 41•1960

LUSTGÅRDEN

Årsskrift 1960 · Årgång 41

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

(The Swedish Society for Dendrology and Park Culture)

Botaniska trädgården, Uppsala

Postgirokonto 1607. Medlemsavgift 20 kr. årligen eller 300 kr. en gång för alla.

Ordförande:

Greve TORGIL VON SETH, Bratteborg.

Vice ordförande:

Friherre SVEN A. HERMELIN, Uggleviksgatan 13, Stockholm Ö, tel. 20 90 32.

Sekreterare:

Trädgårdsmästare ERIK HEDSTRÖM, Botaniska trädgården, Uppsala, tel. Uppsala 382 82 (474 09).

Skattmästare:

Akademiträdgårdsmästare HELMUTH WANDEROY, Botaniska trädgården, Uppsala, tel. Uppsala 488 86 (308 18).

Redaktör för föreningens årsskrift:

Docent NILS HYLANDER, Vikingagatan 52, Uppsala, tel. Uppsala 301 19 (302 18).

Ansvarig utgivare av föreningens årsskrift:

Professor NILS SYLVÉN, Vegagatan 16, Lund, tel. Lund 183 80.

Omslagsbild: Norrländsk blomsterprakt. Från trädgården vid Drafle.

Foto INGEMAR KARLSSON 1959.

Cover: From a North-Swedish garden. Drafle, province of Ångermanland.

Photo. INGEMAR KARLSSON 1959.

Tryckt hos Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1960

INNEHÅLL

Contents

VERA NORIN

Dendrologexkursion på den gröna ön	5
<i>Dendrological excursion to the Emerald Isle.</i>	

NILS HYLANDER

Irländska färger och vyer. Några reseintryck av en botanist	23
<i>Country of colour. A botanist's impressions of Ireland.</i>	

TORE ARNBORG

Genom östnorrländska bygder. Sommarexkursionen 1959	31
Bilaga. Barrträd odlade i Arboretum Draffe. Alfabetisk förteckning upprättad i juni 1959 av Ragnar Kempe. — Appendix. Conifers grown in the Draffe Arboretum (62°41'N.)	63
<i>A dendrological excursion through south-eastern Norrland. English summary</i>	68

FÖRENINGSMEDDELANDEN

Report on the activities of the Society

Styrelseberättelse för år 1958	70
Bilaga 1. Våra naturparker och deras skötsel	73
Bilaga 2. Den västsvenska exkursionen 1958	75
Bilaga 3. Med dendrologer i några trädgårdar och parker i Uppsala den 14 september 1958	76
Revisionsberättelse för år 1958	77
Styrelseberättelse för år 1959	78
Bilaga. Dendrologernas utfärd den 27 september 1959	81
Revisionsberättelse för år 1959	83

VERA NORIN

Dendrologexkursion på den gröna ön

Då och då under pågående exkursioner diskuteras alltid nästa resa, och ända sedan skottlandsfärden ha allt fler röster höjts för Irland, tills det 1958 blev allvar av.

Den 10 maj — en disig och litet gråkall morgon — fylldes hela vänthallen på Bulltofta av glatt sorlande och mycket förväntansfulla dendrologer. Det var dimma — inte så mycket i Skåne som på Irland, och risk för landningsförbud i Dublin försenade vår avfärd. Dessutom hade en av våra deltagare rest världen runt de sista 7 åren på utgången pass, men förbi vaksamma ögon i Bulltofta kom han inte. Passet måste förlängas per telefon med konsulatet, och när vi slutligen kommo åstad i våra två hos Transair chartrade plan, visade det sig, att vi måste gå ned i Amsterdam för tankning och översyn. Dessa förseningar gjorde att vår utlovade "friestermiddag" i Dublin med shopping av tweed och linne gick om intet. Istället lingo vi genom den förlängda flygfärden ett osökt tillfälle att från luften jämföra det rationella holländska kulturlandskapet, rutat och randat av spikraka kanaler och läplanteringar, med det irländska. Även det är indelat men av murar och buskkratt, vilka mjukt böja förbi ett vattenhål eller en stenbumling, och ett vackert gammalt träd får gärna stå kvar mitt ute på åkern, om det behagat slå sig ned där. Våren var sen — hemma var just ingenting grönt, men i Holland började trädenskimra lätt, och på Irland var allt redan saftigt grönt, så när som på asken och ett stort vidkronigt träd, som visade sig vara *Ulmus procera*, den s.k. engelska almen.

Turen genom Dublin in till hotellen kröntes av blommande syren, kastanj och gullregn, och över murar vällde *Clematis montana rubens* med sina ljusrosa blommor — på håll svår att skilja från blommande spaljéträd. Det spanska inflytandet på Irland är mycket stort, och det konstaterades inte minst i de orgier som firades i sammansättningen av blomsterfärgerna. På världens kortaste men bredaste bro över Royal Canal hälsades vi av *Tulipa* 'Clara Butt' med sina ljuvligt satinrosa blommor, ihjälslagna av gyllenlack i alla nyanser från gult till orange — för att inte tala om den rödbetsröda infattningen.

Sedan alla inkvarterats på olika hotell, fingo vi 5 minuter för uppsnyggning och fördes därpå i de bussar, som de närmaste 5 dagarna skulle vara vårt andra hem på jorden, till Shelbourne Hotel för middag.

Söndagens program kastades om, så att vi på morgonen ägnade oss åt Botaniska trädgården under suverän ledning av dr Walsh och hans medhjälpare. Trädgården omfattar nu litet över 20 hektar och är systematiskt ordnad men samtidigt ovanligt njutbar även för dem, som inte direkt äro ute för studier. Vi startade med en tur genom de stora varmhusen, där ljuvliga näckrosor i lättaste körsbärsrött och lavendelblått mellan enorma lotusblad tjugade våra ögon, och vandrade vidare utför sluttningen mot floden Tolka, vars brinkar helt täcktes av *Rhododendron* just färdiga att slå ut. Vi hälsades av en *Magnolia soulangeana* i fullt flor och gingo vidare förbi *Pinus nigra* var. *caramanica* (även kallad *P. pallasiana*), mammutträd och deodaraceder. Några exemplar av *Picea omorika* stodo som knivskarpa utropstecken, och mellan de ljusgrågröna lövmassorna hos *Tilia argentea* tecknade sig *Quercus ilex* som hotande åskmoln. Alla dessa träd voro av jätteformat, och hela dalen gjorde ett överväldigande intryck av växtvillighet. På "Lime Walk" mellan askar till vänster och alm, hagtorn och järnek till höger nådde vi själva arboretet — imponerande genom sin frodighet och artrikedom. Samtliga förhållades av *Cedrus atlantica pendula* — ett ca 8 meter högt träd med nästan till marken lodrätt hängande fina grenar i silvergrågrönt med en *Cedrus libani* som effektfull bakgrund. Bland det vi särskilt uppskattade var ett fint exemplar av *Picea breweriana* från norra Californien liksom ett jätteexemplar av den kaukasiska *Zelkova crenata*, eller som den nu skall heta *carpinifolia*, med 4 hopvuxna stammar. Rundvandringen slutade i palmhuset, där en mängd orkidéer blommade — sevärd var dessutom en *Ficus lyrata* av aldrig förr skådat mått med mängder av frukter och en lustig dekorativ växt, *Strobilanthes dyerianus*, med hängande grenar och lila blad. Plantskolan skyddades av en 4 meter hög och tät, mycket smal, klippt häck av *Cotoneaster lacteus*, vilken där ansågs "very hardy". Den påminde mest om *C. bullatus* men hade hårdare blad och föreföll ganska vintergrön.

Efter lunchen promenadåkte vi genom stadens centrala park, St. Stephen's Green, med tjugande blomsterträdgård och stor fågelsjö och vidare genom Phoenix Park. Denna är en 700 hektar stor park av londonkaraktär med vidsträckt fält för lek, idrott och bollspel, för solbad och picknick, därjämte en förnämlig zoologisk trädgård, som vi av tidsbrist måste avstå från att se. En klippt mörkgrön häck, vilken på var femte meter delats med en meterbred inplantering av ljusare grönska bildade avslutning på

Fig. 1. Dublin. Den jättelika hängcedern (*Cedrus atlantica* f. *pendula*) i Botaniska trädgården. — Foto Erik Hedström 1958. — Dublin, Botanic Garden. The gigantic *Cedrus atlantica* f. *pendula*.

ett tjugande parkbryn och bakgrund för en kilometerlång rabatt, som vindlade fram och tillbaka och var helt fylld med gyllenlack i flammande färger. Ambitionen att få fram rosa och ljuslila typer verkade inte övertygande — gyllenlack hör nu en gång hemma i den varmt gulröda skalan.

Howth

Genom vår älskvärde minister i Dublin, envoyén Folke Wennerberg, berikades dendrologfärden med en synnerligen värdefull upplevelse. Från St. Stephen's Green åkte vi norrut längs Irländska sjön till Howth — ett förtjusande slott, vilket äges av släkten St. Lawrence och nu bebos av elfte generationen. Uppfarten flankerades av praktfulla exemplar av den mycket mörka irländska idegranen. På borggården hälsades vi av den

Fig. 2. Parti av St. Stephen's Green i Dublin. — Foto Erik Hedström 1958.
Dublin. St. Stephen's Green.

unga familjen och en jättelik engelsk alm. Den planterades ursprungligen 1585 och bestod nu av sammanvuxna stubbskott med en stamomkrets av 5,2 m i brösthöjd. En vidunderlig avenboksboské öppnade tjugande och vilsamma perspektiv, och man vandrade på ljuvliga gräsmattor mellan 4 à 5 m höga häckar. Härifrån vidtog en 20 minuters promenad till rododendronparken, i starkt stigande terräng mellan blommande ljusrosa *Prunus*, tills vi plötsligt stodo vid foten av ett i klarrött flammande "fjäll". Berget var ca 60 meter högt och helt täckt av *Rhododendron*, som våra bohuslänska berg äro täckta av ljun. *Catawbiense*-formernas lila och vita blommor voro ännu i knopp, men de flesta andra från Caractacus' mörkröda till ljusaste lättaste rött och rosa stodo i fullt flor skuggade av den ljuvligaste löv- och barrträdspark. På vindlande gångar vandrade vi till bergets topp för att där nå den skönaste av utsikter. Mjuka bergssilhouetter täckta av ljun och vår ständige följeslagare "gorsen" eller ärttörnet (*Ulex europaeus*) i gulaste gult mot Irländska sjöns eftermiddagsdisiga blågrå yta och det grå slottet i bakgrunden av färbelade ängar, som

Fig. 3. Howth. Utsikt över *Rhododendron*-snären mot slottet. — Foto Erik Hedström 1958. — Howth Castle near Dublin. In the foreground, flowering *Rhododendron*.

övergingo i en böljande golfbana — i sanning "Guds gröna ängar". Det var så vackert, att dendrologfärden gott kunde ha börjat och slutat här.

Måndag morgon den 12 maj startade vi programenligt söderut för att först besöka Powerscourt Gardens. Vägen går högt ovan Dublin Bay med utblick över denna och Irländska sjön — nu i strålände knallblått mot ärtlörnets milsvida solgula kratt och med blåvioletternade vänliga bergssilhuetter inåt land. Utefter kusten de nättaste badorter, som varit fiskelägen och ibland hemiska smugglarnästen. Karaktärsträd här voro *Eucalyptus*, svarttall och brödtallen, *Araucaria araucana*, "Monkey Tree". En trädgårdens rymling var pipörten, *Centranthus ruber*, som förekom överallt, även på de mest otänkbara ställen. Vackrast kanske i blågrå kalkstensruiner med sina klart chockröda blommor mot himmelens blå.

Powerscourt

Egendomens historia går långt tillbaka i tiden liksom släkten Wingfields. Man tror sig veta, att Sir Richard Wingfield förlänades Powerscourt

i samband med marskalksvärdighet över Irland av Elisabeth I. Ursprungligen var Powerscourt kyrkojord och tillhörde biskopen av Glendalough, som lyste under ärkebiskopen av Dublin. Nuvarande byggnad ritades av Richard Cassel år 1720, men park och trädgård ha vuxit successivt. Så t.ex. anlades terrasserna framför byggnaden av Daniel Robertson mellan 1843 och 1875. Mr. Robertson kördes (enligt vad den tryckta vägledningen berättar) omkring i en skottkärra försedd med en kagge sherry, och när den var tömd avslutades arbetsdagen. Under denna "något oortodoxa" ledning omformades terrängen, med hjälp av 100 man utrustade med häst och kärra, till ett magnifikt och fulländat parklandskap.

Redan vid själva entrén mötte oss ett mera ovanligt dendrologiskt objekt, nämligen *Rubus spectabilis* med vackra, mörkt rosenröda blommor. Vår rundvandring började i den muromgärdade trädgården till vänster, en anläggning till minne av nuvarande ägarens farmor. Där fanns en ljuvlig gräsmatta, blomsterkvarter och, fint placerade mot en mur, byster av fyra renässanskonstnärer efter original i Vatikanen. Härifrån gingo vi genom den "venetianska" grinden — en sirlig smidesgrind med mönster av vinrankor — till köksträdgården, där en charmfull 1700-talsfontän spelade, och vidare genom den "engelska" grinden, vars smidesmönster bestod av rosen, tisteln och klöverbladet, den senare lika med irländarnas "Shamrock", deras nationella symbol. Till vänster om denna grind hade 1932 planterats eucalyptusträd, som nu redan voro mellan 25 och 30 m höga. I slutningen står en jättelik *Araucaria Cunninghamii*, enligt vad som påstods det enda exemplaret i Europa, vilket nog är en överdrift; i varje fall är det en art som mycket sällan odlas i Europa. Till vänster fanns en eremitgrotta och därbredvid en storartad *Picea sitchensis*, 52 m hög.

I slutningen till vänster ha familjens favorithundar och -ponnies fått ett sista vilorum, omgivet av vackra exemplar av "Scots pine", dvs. vanlig hederlig tall (*Pinus silvestris*). Ej långt härifrån passerade vi på den stora genomfartsgången bl.a. ett fantastiskt, mångstammigt, vidkronigt exemplar av den sällsynta kaliforniska Monterey-cypressen, *Cupressus macrocarpa*, utmärkt av sina ovanligt stora kottar. I dess närhet fanns också en av parkens största dendrologiska sevärdheter, ett utomordentligt fint träd av den sydamerikanska *Nothofagus betuloides*, en släkting till den vanliga boken och något lik denna i sitt växtsätt men med små hårda, vintergröna blad.

Promenaden tog oss vidare genom den japanska trädgården i en tju-sande däld — med vattenfall, stenlyktor, körsbärsblom, japanska lönnar i diverse former, solfjäderspalmer, pagoder och andra orientaliska effekter — till ett vaktorn på andra sidan dalen. Tornet byggdes av nuvarande lordens far med bistånd av två man från godset och med en pepparströare

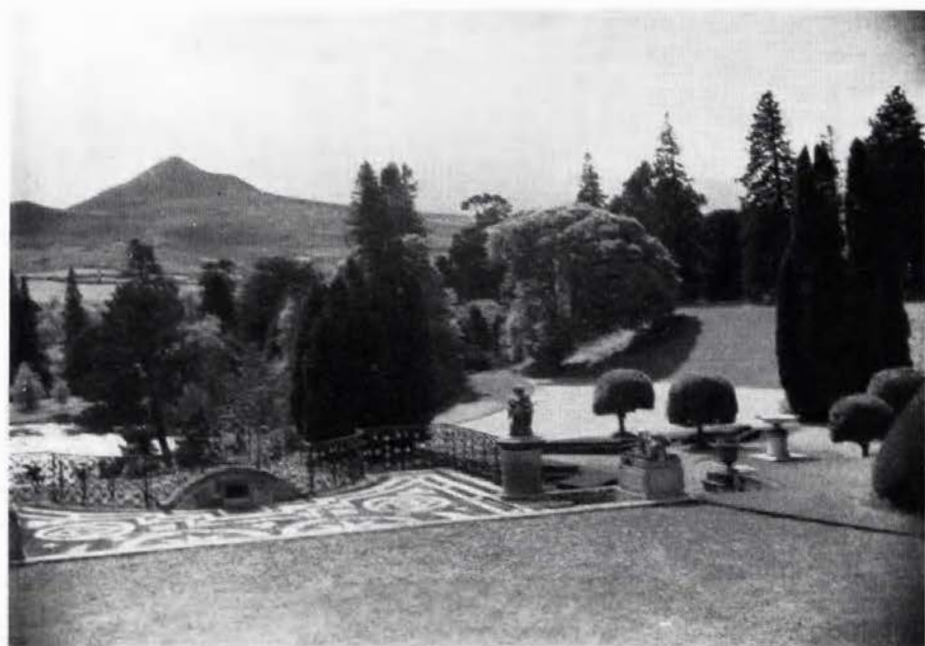

Fig. 4. Powerscourt. Utsikt över terrasserna. — Foto Sven H. Linde 1958. — Powerscourt, Co. Wicklow. View from the upper terrace.

i silver som modell. Kanonerna kring tornet ha en gång erövrats från den stora armadan. Av stor effekt voro de mycket mörka, ytterst slanka cypresserna, som omgävo tornet och förmedlade övergången till familjens kyrkogård, hägnad av en övervuxen mur.

Framför slottet utbreder sig en stor öppen terrass, utåt avgränsad av en stenmur, prydd med urnor och skulpturer. Terrassen ligger helt i gräs utom ett grusat mittparti, som leder till en plattform, varifrån en dubbeltrappa för ned till rosengården. Trappstegen äro lagda med stigning och fall som Spaniens och Italiens åsnetrappor, och både trappa och plattform utgöras av finaste mosaik i svart och vit sten, hämtad från floden Bray alldeles i närheten. Även granitmurarna äro byggda av traktens material. Rosengården omgavs av strängt skulpterade idegranshäckar, plattformen däremot av ett sirligt smidesräcke, som en gång suttit på Homburgs slott. Nedanför plattformen böljar terrängen i fem mjuka gräsavsatser och omsluter längst ned en cirkelrund damm, i vars mitt en triton sörjer för en 30 m hög vattenpelare. Allt som allt utgjorde parken vid Powerscourt en ovanligt tilltalande och helgjuten anläggning — och med den mest vid-

underliga utsikt ut över ett gudabenådat landskap, där bakgrunden dominerades av ett berg i sockertoppsform.

Efter lunch i Bray och en timmes extra ledigt i hållande regn fortsatte vi färden till

Mount Usher

Mount Usher Mill ligger vid floden Vartry i grevskapet Wicklow. Området anses vara gammal sjöbotten och erbjuder sålunda bästa tänkbara utgångsläge för växtligheten. Trakten är skogig, och träden hindra alla vindar att svepa upp i dalen; klimatet är mildt — temperaturen faller sällan under -10 grader. Marken är som regel sandig mjäla med här och var insprängda körtlar av lera. Kalk förekommer inte alls, och det har visat sig, att området är speciellt lämpligt som sluss för växtmaterial från Chile och Nya Zeeland. Mount Usher tycks från början ha varit ett beredningsverk dit folket i trakten tog sin "homespun" och "home-woven woolens" för krympning och sträckning. Egendomen har också varit kvarn.

Ur dendrologisk synpunkt får stället emellertid först sitt intresse sedan den på 1860-talet förvärvades av familjen Walpole. Det var Edward Walpole, som "upptäckt kvarnen som ett tjugande utflyktsmål" och som hjälpte dåvarande ägaren att hålla kvarnen igång, tills han slutligen inköpte egendomen och började sina planteringar i all blygsamhet. 1875 övertogs hans tre söner stället och fortsatte planteringarna, reparerade byggnader och broar och byggde om strandskoningarna, så att de skulle klara vårfloden. — I början av 80-talet verkade i England William Robinson, som kallats den moderna engelska trädgårdens fader. Han bekämpade den tills då, även i England, rådande "formalistiska" trädgårdsstilen och ansåg att träd och buskar voro vackrast när de lingo växa mer eller mindre fritt. Bröderna Walpole voro hans lärjungar och gingo in för en friare utformning av trädgården på Mount Usher. De kalla vintrarna 1939 och 1940, då kylan var nere vid -26 grader, frös dock en mängd träd och buskar, som vuxit och blommat rikt under många år.

Vår utomordentliga reseledning hade i sina »förhandsglimtar» till Irlandsfärden trots allt inte givit tillräckligt eftertryck åt vad vi skulle få uppleva på detta underbara ställe. Mount Usher är ju faktiskt en botanisk trädgård — och en sällsynt vacker sådan — med en otrolig rikedom av arter, mestadels av så exotiskt slag, att den som första gången kommer dit blir alldeles omtumlad. Sydhemisfäriska släkten som *Nothofagus* och *Eucalyptus* representeras av flera arter var, delvis i jättelika exemplar — vissa eucalyptusträd, planterade för 60 år sedan, ha en höjd av mer än

Fig. 5. Powerscourt. Den väldiga, mångstammiga *Cupressus macrocarpa*. — Foto Erik Hedström 1958. — Powerscourt. Magnificent specimen of *Cupressus macrocarpa*, the Monterey cypress.

40 meter. Sällsynta sydliga och östliga gymnospermer trivas utmärkt — arter som hos oss endast gå i växthus eller med yttersta nöd på kalljord i Skåne; som exempel må nämnas *Cunninghamia lanceolata* i ett 60-årigt exemplar av bortåt 30 m höjd. Även för oss mera bekanta barrträds-släkten hade representanter långväga ifrån: så tallarna med en majestätisk *Pinus Montezumae*, som namnet antyder en mexikansk art, dessutom på grund av sin ömtålighet en verklig sällsynthet i kultur — den finns inte ens medtagen i Rehders Manual. Även tallarna av mera vanligt slag voro förresten på Mount Usher ibland högst märkliga, nämligen genom sina täta kvastar av mistel högt uppe i kronan.

Fig. 6. Mount Usher. Parti av ån med huvudbyggnaden i bakgrunden t. v. — Foto Sven Linde 1958. — Mount Usher, Co. Wicklow.

En stor del av de mångfaldiga rariteterna bland lövträden hade ju ännu inte börjat blomma, men några föllo desto mer i ögonen: *Cornus florida* med sina platta, vita blomställningar i ofantlig mängd och *Pieris Forrestii* — en kinesisk släkting till vår anspråkslösa rosling — med sina vida, höga buskar, som tycktes blomma i både vitt och rött. Det röda var emellertid de tätt sittande, just utsprungna bladen i skottens topp; de riktiga blommorna äro små vita klockor, som hänga i ensidiga klasar. Så blommade ju även här diverse *Rhododendron* — särskilt azaleor av *mollis*-gruppen med färger i gullgult, aprikos och rosa. Nämner man dessutom buskpioner och magnolior, är det bara ett litet, litet urval. Men till detta kommo, särskilt i »fukträdgårdens» frodiga mylla, mängder av vackra och intressanta perenner, vilka några av de deltagande damerna ägnade speciellt intresse. Här fanns ju för ovanlighetens skull arter, som skulle kunna odlas också hos oss. Hade inte slutligen regnet börjat strila alltför intensivt, hade vi väl blivit kvar till natten.

Men vi hade ju ett mål kvar för dagen — att söka nattlogi. Detta skulle vi enligt programmet få i Wexford och Rosslare, och det var många mil

Fig. 7. Mount Congreves ägare, Mr. Ambrose Congreve, omgiven av några exkursionsdeltagare. — Foto Erik Hedström 1958. — Mount Congreve. The owner, Mr. Ambrose Congreve, with some of the participants in the excursion.

dit utefter kustvägen. Wexford grundades av danska vikingar en gång på 800-talet och blev något senare den första ort på Irland, som kristnades. Gamla slingrande gränder utgjorde lockande mål för promenader och upptäcktsfärder, men de av oss, som skulle övernatta i Rosslare, fingo hastigt skynda vidare.

Mount Congreve

Som första punkt på tisdagens program stod ett besök i Mount Congreve Gardens, 6,5 km söder om Waterford. Mount Congreve byggdes 1750 av John Congreve, som tillhörde samma Staffordshire-familj som 1600-tals-dramatikern William Congreve och en hans namne, som i början av 1800-talet uppfann både tändstickor och raketer. Huset, i georgiansk stil, ligger på södra stranden av den här 430 m breda floden Suir, ca 30 m ovanför denna och med vida utblickar både uppåt och nedåt över vatten och blånande berg. Herrgården är för närvarande under reparation, och trädgård och park nyanläggas. Mr. Ambrose Congreve, den nuvarande

Fig. 8. Parti av parken vid Mount Congreve med ett praktfullt träd av flickbladig bok. — Foto Erik Hedström 1958. — Mount Congreve, Co. Waterford. In the background, a large specimen of *Fagus sylvatica* f. *laciniata*.

ägaren, som tog emot oss och själv demonstrerade sin park, visade sig vara en otroligt energisk person, som tre fjärdedelar av året sitter som atomprofessor i London och resten av året ägnar sig åt att återuppbygga sitt fädernegods. Inte nog med detta, det visade sig, att han själv behärskar växtmaterialet och bl.a. hade *Rhododendron*-korsning som hobby. Med långa kliv och munter sakkunskap förde han oss raskt — bl.a. förbi några utmärkt vackra ädelgranar, som han inte ägnade någon som helst uppmärksamhet — ned till parken med dess rododendron. Det mesta fanns i jätte-exemplar — i själva verket var ägarens största bekymmer, att allt växte för våldsamt i den lösa lövjorden. Några sorter med stora klocklika blommor i ljus rosa till nästan vitt hörde till de vackraste *Rhododendron* vi över huvud taget sett — och dock ansåg Mr. Congreve, att just en av dessa, som han själv gjort, egentligen var en misslyckad produkt. — En buske med hårda, smala blad som vi sett redan på Howth men inte kunnat

Fig. 9. Mount Congreve. Exkursionsdeltagarna i den muromgärdade forna blomstergården. — Foto Erik Hedström 1958. — Mount Congreve. A high wall gives shelter to the ancient flower garden.

bestämma, återfanns här och blev nu presenterad som en *Pilosporum*, ett släkte som ju hos oss bara förekommer odlat inomhus och väl bara med den långt ifrån vanliga *P. lobata*.

Det fanns också en köksträdgård och en prydnadsträdgård, kringbyggda med 5 m höga murar. Utefter dessa sträckte sig breda bårder för sensommar- och höstperenner. Vid vårt besök bestod själva blomstergården endast av en stor välhållen gräsmatta och en mycket mångstammig *Ginkgo*, till fasonen ungefär som en jättehassel; och en mycket hädisk trädgårdsarkitekt undrade, om det inte var allra finast utan några förvillande blomster. En kuriositet var det gamla orangeriet med små fyrkantiga glas och värmekanaler sedan långt bort i tiden. I trädgården finns också en förtrollad hagtorn, som enligt sägnen döljer ett underjordiskt kapell och (förstås) stora skatter och som tros råda över familjens öde och över varje person, som kommer i beröring med den. Trots atom-

professorer och andra nymodigheter, höra sagorna hemma på Irland och respekteras — liksom deras »Fairy Rings». Den bästa biten jord på en egendom förbehölls alltid älvorna, den hägnades med vidjor, och en jordvall kastades upp däromkring och gräsbesåddes. Den ringen skall hållas i hävd och får inte förstöras; den dumdristige, som det gör, drabbas av allsköns olycka.

Till sist inbjödos vi att bese den ultramoderna ladugården med eget mejeri och en utsökt besättning små sherryfärgade, nästan ulliga jerseykor med milda rådjursögon. Den första tiden vågade ingen köpa denna nymodiga mjölk, men så småningom går den väl åt. — När man färdas på Irland kan man först inte bli riktigt klok på de stora tunnorna, som stå här och var, men förstår slutligen att de äro mjölkecentraler, ty hela förmiddagen kör man om mjölkskjutsar och ser dem tömma mjölk i tunnorna, och då står det plötsligt klart att irländarens talesätt "Fear God and sleep on to noon" fortfarande har fog för sig. Vad som också frapperar är alla hästar — vita hästar, som beta på mossarna, zigenarnas flammiga sydamerikanska hästar och sjöstaden Corks härliga arbetshästar med blankpolerade mässingsbeslag, och alla skockar av lata åsnor, som ligga mitt på vägen och sola sig.

Parknasilla, Kildare

Efter lunch i Cork och en del fruktlösa försök att handla fortsatte vi i ilmarsch mot Parknasilla, färdens yttersta post mot sydväst och Atlanten med subtropisk växtlighet. På vägen drucko vi te på Killarney Hotel, liksom Parknasilla ett av de fyra hotell som ingå i Great Southern Hotel-serien och ägas av Irländska Järnvägarna. Här voro vi redan inne i Killarneys nationalpark. Dessvärre färdades vi nu i hållande regn med dimmor över fjälltopparna, men ingenting kunde dock utestänga intrycket av den otroliga frodigheten i växtlivet vid sidan om vägen. Här växte jätteekar med *ilex*, ormbunkar och *Rhododendron ponticum*, helt vildväxande i snår — dessvärre ännu ej i blom — som undervegetation tillsammans med björk och en del sälk. Olvon och hagtorn voro däremot i blom. *Saxifraga umbrosa*, skuggbräcken, täckte marken som linnean hemma hos oss. Vid Parknasilla stod *Fuchsia riccartoniana* just färdig att slå ut. Den växer efter vägarna som nyponrosorna hos oss, och mot ruinen av Derryquin Castle hade den nått en höjd av 4-5 m. Den subtropiska växtlighet, som planterats vid Parknasilla men nu sköter sig själv, ger ett högst kuriöst intryck: bambu, pampasgräs, palmer (som

Fig. 10. Parknasilla. Parti av den exotiska parken med jättelik *Gunnera*. — Foto Erik Hedström 1958. — Parknasilla. Part of the exotic park with gigantic *Gunnera*.

alltid se så dumma ut i samband med "riktiga" träd), manshöga ormbunkar, *Gunnera*-exemplar och nyzeeländskt lin, allt i salig röra med våra vanliga löv- och barrträd och absolut inte vackert — men intressant. Återfärden till Dublin började tidigt nästa morgon, den 14 maj, och gynnades av klar sikt, så att vi kunde uppsöka en utsiktspunkt och få en blick över detta mångomsjungna sjödistrikt. Under vägen upp konstaterade vi god växtlighet av ilexträd med undervegetation av bl.a. ormbunkar, skuggbräcka, tätört och den kuriösa crassulacéen *Umbilicus rupestris*, "Venus' navle", med sina sköldlika blad. Vi susade genom landskapet och gjorde bara uppehåll i närheten av Kildare, närmast känt för sina kapplöpningsstallar och för en japansk trädgård grundad av Lord Wavertree och anlagd av japanen Eida och dennes son Minoru under åren 1906–1910. Det var denna vi stannade för att se. Tyvärr var växtmaterialet, åtminstone när det gällde örterna, inte längre vidare japanskt utan mest mycket välkända européer, och behållningen var egentligen den inblick trädgården gav i den japanska trädgårdskonstens invecklade och rika symbolik. Beträffande denna tillåter jag mig citera ur vår förträffliga "resehandbok", sammanställd av Erik Hedström och Sven Linde.

Fig. 11. Den japanska trädgården nära Kildare. — Foto Erik Hedström 1958. —
The Japanese garden near Kildare.

"Denna trädgård avser att symbolisera Människans Liv. Genom Glömskans Port inträder Pilgrimmens Själv bland träden och kommer därefter till en glänta med Födelsens Grotta, beskyddad av ett körsbärsträd. Här symboliserar en mellan klippor nedsänkt, kort och slingrande stig Barndomens år av blindhet och ovetande, varifrån vi kommer till en kulle av klippblock. Genom denna leder en tunnel från Mörker till Ljus, från Okunnighet till Kunskapens Blomning. Halvvägs genom den slingrande tunneln är en öppning, där en trappa leder upp till Lärdomens Kulle krönt av en åldrig furu. Ofta frestar denna furkrönta höjd lärjungen att blicka alltför högt, men där finns en oöfvad håla i marken, som tvingar honom till aktsamhet, innan han kommer nedför kullen till sina medmänniskors nivå. Längs en slingrande stig, fortfarande bevakad av klippor, når han till Skiljevägen. Till höger symboliserar en lund av blommande körsbärsträd Frestelsen, och den, som tar den stigen kan aldrig finna vägen till Livsmålets Höjd. Till vänster är Äktenskapets stig, på vilken pilgrimmen över upptäckternas stenar når den stilla Glädjens och Undrets Ö. Men han kan inte stanna där. Alla stigar leder till vidare Frestelse, över en stenbro till bambubron

Fig. 12. Parti av den japanska trädgården nära Kildare. Stenkumlet t. v. synes på föregående bild längst t. h. — Foto Erik Hedström 1958. — From the Japanese garden near Kildare.

och Geisha-Huset, men bortom dem är Livsmålets Höjd, och Visdomens Källa skymtar på andra sidan om det sköna vattnet. Mycket brant är Höjden, och de som bestiger den kan bli skilda, men då de klättrar räcker de ut en hjälpande hand och förenas på krönet. På utförsvägen finner pilgrimmen en lätt bro över de rytande vattenfallen, och han går på stenarna genom den jämna Fredens och Förnöjsamhetens trädgård till Sorgens Kulle, varifrån hans själ går vidare genom Evighetens Port.”

I rättvisans namn måste tilläggas, att den täta rad av små japanska körsbärsträd, som just välvde sitt ljusrosa flor över den smala kanalen i trädgårdens fond, verkligen gav en skön vision av orientens färging.

Från Kildare i sporrsträck mot Dublin där vi — återigen genom minister Wennerbergs välvilliga försorg — voro bjudna på cocktailparty hos senator McQuire, svärfar till ministerns dotter. Det var en egendomlig upplevelse, att efter en hel dag i snabbtakt per buss — vi hade nästan tillryggalagt 40 svenska mil sedan kl. 8 på morgonen — dammiga och okammade och i mycket grova sportskor tumla in i ett utsökt hem och tas emot av en mycket

distingerad senator och husets unga damer, klädda i högtidligt svart. Men även denna sista hållplats på vår färd hade dendrologiska sevärdheter att bjuda: gårdsplanens grupper av låg *Skimmia* med lysande röda bär och murarnas beklädnad av *Clematis montana*, i både vitt och skärt, och *Choisya ternata* med trefingrade blad och vita, ljuvligt doftande blommor.

Det var ett mycket glatt sällskap som så småningom uppsökte sina hotell för litet vila, innan vi tidigt den 15 maj startade i våra nu så kära bussar till flygfältet och hemresan.

Till sist ett riktigt varmt tack till exkursionsledarna — inte bara för allt som gjordes under resan för att hålla oss samlade, så att hela programmet kunde genomföras på fem korta dagar utan även för allt botaniskt och dendrologiskt vetande, som slösades på oss. Dessutom var det hela oändligt väl förberett med en programförklaring, som innefattade hela Irlands historia — den måste ha tagit många natters ro och dagars oro. Tack och tack igen för berikande färd!

NILS HYLANDER

Irländska färger och vyer

Några reseintryck av en botanist

Kvällen innan vi skulle flyga hem efter vår irländska exkursion utsattes vår ordförande och vår sekreterare för en kvinnlig attack. Dagen därpå kunde läsarna av Irish Independent studera den intervju, som var resultatet av attacken och som bar titeln Country of Colour — lite fritt översatt: Färgernas land. Den handlade ungefär lika mycket om Sverige som om Irland, men det var säkert Irland som åsyftades med rubriken. Jag skulle nog nästan våga påstå, att den hämtats från ett inslag i artikeln, som jag lämnat, när jag råkade komma med på ett hörn i sammanhanget — det var en liten vers som löd så här:

There is nothing so green as Ireland's grass, except for its trees, of course;
There is nothing so white as its whitethorn's blooms, nor so yellow as Ire-
land's gorse.
Its greyhounds are sometimes not so grey, though its sky may be grey for
a while,
But an Irishman's heart is burning red, as his faith in his lovely isle.

The greyhound — i sämre svenska översättningar mindre lämpligt presenterad som gråhund och inte, som det bör vara, vinthund — är ett betydelsefullt djur i den irländska faunan; hundkapplöpningar är ett våldsamt uppskattat nöje och de mest framstående löparna stora stjärnor, och inte för intet har den fått pryda baksidan av Eires sexpencemynt. Men i och för sig är det inget anmärkningsvärt, att den inte alltid är grå — för enligt språkexpertisen har grey i greyhound lika litet med grå att göra som Wind i Windhund har att göra med vind.

Ibland har ju annars djuren på Irland färger som man inte är van vid. På hemturen från Parknasilla mötte vi exempelvis ett följe av "linkers", dvs. dessa zigenarlikt kringströvande och förtennande skaror, som enligt Mike, vår mångkunnige guide, dock är äkta irländare fast hemlösa och vagabonderande alltsen deras förfäder drevs ut på vägarna av Oliver Cromwell — enligt Mikes berättelser alltid den store busen i Irlands his-

toria. Nå, dessa tinkers hade sina kärror dragna av de nättaste hästar, skäckiga i rent vitt och mörkaste kaffebrunt — exakt av samma typ i byggnad och färg som de parhästar, efter vilka i min barndoms Norrköping en herrgårdsfru från Vikbolandet brukade komma inkörande till stan. Desto mer enformigt grå och söcknig, med undergivenheten skriven över hela sin satta men sega lekamen var den lilla irländska åsnan — här inte kallad donkey utan ass.

Av den vilda faunan såg vi nästan ingenting alls — inte ens av fåglar. Kanske var vi för tidigt ute — våren var ju ännu ej slut och värmen nyss kommen (och kommen mycket nätt och jämnt!). Det borde ju eljest ha drällt av småfåglar i alla dessa häckar och snår, mellan vilka vi for och som förvisso hör till de mest karakteristiska inslagen i det irländska landskapet. Omväxlande med — eller som komplement till — grova, ofta även imponerande höga och genomgående imponerande vällagda murar omgav de vår färdväg, men dessutom bildade de gräns mellan de olika skiftena av den uppodlade jorden. Vi såg inte så mycket av detta, så länge vi for, första dagen, utmed kusten från Dublin söderut men desto mer sen vi styrt in på stora inlandsvägen mot väster. Därför dröjde det också en tid, innan vi riktigt på nära håll och i mängd fick uppleva senvårsflorans färggivande element framför andra, *Ulex europaeus*, ärttörnet — irländarnas gorse eller furze eller whim, på gaeliska aiteann. Visserligen kantade den redan vid Howth, vårt första dendrologiska mål, vår stig upp mot *Rhododendron*-berget, men här var den faktiskt inplanterad och detta till på köpet i en form med fyllda blommor. Var enskild blomma var ju inte vacker, men effekten av den ytterligt rika blomningen var intensiv. Dock, den vilda, enkla formen kunde nog egentligen mäta sig med denna, när den väl kommit i fullt flor — det fick vi smäningom se. Först skymtade den på avstånd som bälten på de långsamt sluttande bergssidornas välbetade hedar. Sen kom den oss nära till mötes och löpte som gullgula stränder över betesmarkernas gräs — som i vissa trakter för övrigt i alltför många fall hade ett inslag av vecketåg, *Juncus effusus*, som vittnesbörd om dålig hävd ungefär på samma sätt (och med samma yttre effekt) som tuvtäteln hemma hos oss.

Allteftersom vi drog oss längre västerut, ersattes ärttörnet mer och mer av Whitethorn, hagtornen, som just började slå ut på allvar. Två arter finns vilda på Irland (liksom i Storbritannien), av vilka den hos oss som vild rätt sällsynta men dess oftare odlade *Crataegus monogyna* anges som allmän, medan frekvensen är betydligt mindre för den art, vi brukar benämna med det linneanska namnet *C. oxyacantha* men som i engelska och irländska florer numera kallas *C. oxyacanthoides*.

Fig. 1. Ruin av ett typiskt sydländskt vaktorn. — Foto Erik Hedström 1958. —
Ruin of a typical Irish watch-tower.

Irländska fristatens flagga består av tre vertikala fält: grönt (ljus grönt!), vitt och orangegult. Kanske har hagtornen något att göra med det vita — och kanske ärttörnet med det gula, fast det flagg-gula går lite väl mycket åt rött. Men för att finna motiveringen till det gröna behöver man inte leta. Förvisso gör Irland skäl för sitt namn den gröna ön.

När vi kom, i den tid då gräs och löv var som fräschast och bjärtast, var grönskan rentav överväldigande. Först och främst är det ju ängarnas gräs som betingar den — det är ju egentligen en så märkvärdigt liten del av Irland som är skogbevuxen. Men ett verkligt skogslandskap passerade vi vid färden genom Killarney, där vår väg gick genom yppiga valv av spädlövade ekkronor — även trädgrönskan var påfallande ljus, dominerad som den var av ekarna, huvudsakligen bergek (*Quercus petraea*), i mindre utsträckning skogsek (*Quercus robur*). Inte sällan företedde dock träden vid landsvägen, särskilt den ofta odlade skogsalmen (*Ulmus glabra*), en egendomlighet, som först på nära håll fick sin förklaring — kronorna kunde nämligen till större delen verka helt ljusa eller rent av bestå av idel döda grenar, medan resten stack av som en tät mörkgrön bladklunga. Det var

murgrönan, i Webbs Irlandsflora med rätta betecknad som ymnig, som i sådana fall inte nöjt sig med att — som snart sagt allestädes — klä in stammarna i sin glänsande svepning utan uppe i kronan bildade liksom ett träd i trädet. Om den verkligen ibland stryper träden till döds, vill jag låta vara osagt, men nog pekade indicierna i den riktningen.

Ett mörkare inslag kom också här och där genom åsträndernas alar (där stundom stensötan klättrade högt till väders på sina tropiska släktingars maner) och skogsgläntornas vanligen mer eller mindre snåriga kristtorn (*Ilex aquifolium*). Här och där stod också som en solitär vid en avtagsväg ett mörkt, rundkronigt träd av den vintergröna, småbladiga ek, som i bladen kanske har en viss likhet med kristtornen och i varje fall bär namnet *Quercus ilex*; även på svenska har den ibland fått dela namn med denna och kallats järnek — hellre bör den kallas stenek.

Det var eljest nästan regel, att i fråga om träden det mörka inslaget kom från utländska arter, odlade eller mer eller mindre förvildade. Men därvid bör man ha i minnet, att den inhemska trädfloran är förbluffande fattig även i fråga om artantalet. Så ingår ingen lind i den vilda irländska floran, inte heller avenboken, som dock ofta odlas. Den nyss nämnda skogsalmen ("Wych elm" — vad nu detta namn kan betyda, möjligen "mjukalm") är som inhemsk på Irland en sällsynthet, och dess likaledes ofta odlade släkting *U. procera*, den engelska almen, finns där inte alls som indigen. Inte ens boken, som gärna odlas och på flera håll blivit naturaliserad, är någon inhemsk art. Och både sykomorlönnen, vanlig både i skog och på fält, och den mera sällsynta naverlönnen är från början trädgårdsläktingar.

Idegranen är sällsynt som vild, och det är kanske diskutabelt, om den speciella form, som kallats irländsk idegran, var. *hibernica*, trots dessa namn verkligen skall kunna anses som inhemsk — dess rätta latinska namn skall väl för resten vara var. *fastigiata*, vilket syftar på dess karakteristiska växtform. Med sina nästan svartgröna, slutna, äggformiga kronor representerar den det mörkaste av allt mörkgrönt, men så ser man den också oftast planterad som gravvakt på de för övrigt ofta tröstlöst trista kyrkogårdarna. Samma attribut kan man ofta nog ha lust att ge även själva vegetationen, sådan den på sina håll utformats av människohand — en skog ej långt från Dublin av blandad österrikisk svarttall och australisk eucalyptus hör definitivt till det förskräckligaste i skogsväg jag har sett.

Men båda växtslagen trivdes — som så mycket annat främmande i växtväg. Det hör faktiskt till den irländska växtlighetens säregenheter, hur element från de mest skilda delar av världen, som införts i odling på den gröna ön, sedan förvildats och ofta naturaliserats i en sådan kvantitet och

Fig. 2. Landskapet kring Killarney domineras av de hedklädda bergen och sjöarna i dalgångarna. — Foto Sven H. Linde 1958. — View from the Killarney National Park.

till en sådan grad, att man aldrig — utan att känna till saken på förhand — skulle gissa sig till deras främlingsnatur. Det gäller t.ex. häckfuchsian, vars egentliga natur visserligen varit mycket omtvistad men som väl i vart fall systematiskt kommer närmast den sydamerikanska *Fuchsia magellanica*, till vilken numera de flesta dendrologer räkna den som en varietet, var. *Riccartonii*, medan den tidigare kanske oftast räknats som en egen art eller en korsningsprodukt mellan okända föräldrar och döpts till *F. riccartoniana*; båda namnen har enligt Söderberg härletts av Riccarton, "en plats nära Edinburgh, varest den lär ha uppdragits ur frö omkring år 1830". Och än mer inhemsk verkar den kaukasiska *Rhododendron ponticum*, där den t.ex. i Killarney täcker bergssidorna med ogenomträngliga snår.

Men även i fråga om örterna gäller detsamma, varpå även vi såg en del talande exempel. Ute i markerna såg vi över huvud taget inte så mycket örter i blom — utrymmet för vilda örter är inte så rikligt, och inte många

arter är vårblostande. På sina ställen dröjde det kvar i kanten av ett snår en blekgul blomma av jordvivan, denna vackra *Primula* som i den svenska floran tyvärr är ett minne blott men som på de brittiska öarna gör skäl för artnamnet *vulgaris*, den vanliga. Dess engelska namn är Primrose, bekant genom "Primrose League", den av bl. a. Lord Randolph Churchill bildade konservativa organisation, som kallades så därför att jordvivan var Disraelis älsklingsblomma. Arten hybridiserar inte sällan med *Primula veris*, på engelska Cowslip; namnet Oxslip brukar användas för denna hybrid.

Gullvivorna, västerut sällsynta, tog till i antal när vi närmade oss Dublin på återresan och började nu stå i rikt flor på ängarna. Och överallt på alla betesmarker växte naturligtvis *Bellis perennis* som massor av vita eller blekrosa stjärnor. I sydvästra Irland såg man ofta i rika bestånd en törelart, *Euphorbia hyberna*, som gulgröna ruggar höja sig ur gräset; det är en art av sydvästeuropeisk utbredningstyp, ett "atlantiskt" inslag i den brittiska floran och i Storbritannien inskränkt till några få sydliga och västliga distrikt men i Irland så vanlig, att den fått namnet Irish spurge, irländsk törel. Även Linnés latinska namn skall säkert betyda detsamma, eftersom arten hos hans företrädare Dillenius kallades *Tithymalus hibernicus* och i *Species plantarum* av Linné bl. a. angavs från Hibernia, dvs. Irland; det var väl av en olyckshändelse som detta blev till "*hyberna*", ett ord som betyder vinter- och i detta sammanhang är alldeles meningslöst.

Karaktäristiska för den atlantiska florakarakteren är ju också en del av de ormbunkar, vi såg under vår färd — inte minst hjorttungan, *Asplenium scolopendrium* (eller *Phyllitis scolopendrium*), som i de västra delarna av vårt reseområde rikt och väl utbildad pryddes själva toppen av stenmurarna, medan arten på de få ställen där den finns i vårt så mycket torrare klimat kryper ner i brunnar eller klippspringor eller gömmer sig i grottor för att uthärda. Liksom på så många håll i England såg vi ju även här och där i Irland stora ytor bevuxna med örnbräken, bracken, i denna jättehöga (och på vissa marker ohejdbara) ras, som brukar falla gästande svenskar i ögonen. En större sensation var dock en annan ormbunksart, *Dryopteris Borreri*, raggträjon, vilken mötte dem som på återvägen kunde göra en avstickare upp på Killarneys bästa utsiktsberg och i den underbara dalgången vid uppvägen (med ett sällsynt elegant vattenfall i bakgrunden) omviftades av dess palmbladslika blad — av nästan samma längd som hos en väl utvuxen strutbräken och ordnade nästan lika regelbundet strutlikt som hos denna. I Skandinavien finns raggträjon endast vid norska västkusten.

Fig. 3. Hus av gammaldags typ med långt nedhängande halmtak vid vägen väster om Kildare. — Foto Erik Hedström 1958. — House of old-fashioned type with thatched roof, W. of Kildare.

Alla dessa nu nämnda örter hör den inhemska floran till. Men nedanför murarna kom ofta utmed vägens kant en bård av någon främlingsart, som blivit bofast. Särskilt följsam är i många trakter en växt, av vilken vi nu bara såg de hästhovslika bladen, eftersom den blommat redan i januari eller rent av vid jul med sina starkt välluktande blommor, som föranlett namnet vinterheliotrop och det latinska *Petasites fragrans*; sitt hemland har den i västra Medelhavsområdet. På samma sätt uppträdde i synnerhet i resans början en annan art, som åtminstone högst sannolikt också från början är en kulturflykting och som påminde rätt mycket om den vanliga palsternackan med sina gulgröna blomflockar och bredflikiga blad fast av lägre och prydligare växt; den lät sig så småningom identifieras som *Smyrniolum olusatrum*. Artepitetet — egentligen olus atrum, ungefärligen liktydigt med svartsallat — syftar på dess forna användning som grönsak (på grund av dess selleriaktiga smak). På engelska bär den det kuriösa namnet Alexanders.

Även i parkerna fann man sådana främmande element helt naturaliserade och ofta i en förbryllande blandning med inhemska, stundom närbesläktade arter. Särskilt påfallande var det i en park som Howth, där marken täcktes av blommande klockhyacinter, dvs. *Scilla* av gruppen *Endymion* med klocklika hängande blommor. Av dessa finns det nu två arter: dels *S. hispanica*, den spanska klockhyacinten, med ganska öppna klockor i allsidig, rätt bred klase, normalt av en mild violblå färg, dels *S. non-scripta*, den engelska klockhyacinten, engelsmännens Bluebells, med smal, ensidig, nästan plymlig klase av nästan cylindriskt klocklika, mörkare och renare blå blommor. Endast den sistnämnda är inhemska på de brittiska öarna, men den spanska arten låter sig odla där med största lätthet och förvildar sig med förtjusning. Av båda arterna finns nu också skära och vita former, och växer — som på Howth — båda arterna med sina olika färgformer tillsammans, blir resultatet ett sannskyldigt sammelsurium, där färg- och formtyper kombineras på de mest skiftande sätt — arterna visar sig nämligen ytterst benägna att hybridisera, och hybriderna sätter tydligen rikligt med frö.

På Howth blandade sig ytterligare en förvillande faktor i leken — en del exemplar med vackra vita hängande klockor visade sig vid närmare betraktande inte alls vara någon *Scilla* utan en lök, närmare bestämt *Allium triquetrum*, en sydeuropeisk art, som trivs utmärkt på flera håll i Irland och som är mycket karakteristisk även genom sin skarpt trekantiga stjälk. Den påminner eljest inte så litet om ramslöken, *Allium ursinum*, som ju dock har öppna, stjärnlika, upprätta blommor; på några ställen hade vi tillfälle att se båda arterna tillsammans, utom vid Howth i parken vid Powerscourt och i Dublins botaniska trädgård.

Men, för att återgå till scillorna, så såg vi också på andra ställen de äkta bluebells i rena bestånd — kanske allra vackrast vid Mount Congreve, där marken på stora ytor var en jämn blå matta av blommor. Då kunde man rentav undra, om inte den blomman fått lämna sin färg till Irlands vapensköld, som upptar en gyllene harpa i blått fält.

TORE ARNBORG

Genom östnorrländska bygder

Sommarexkursionen 1959

De svenska skogarnas träd ha blivit våra parkers, trädgårdars och alléers vanligaste prydnadsträd. Trots att det finns mycket att välja på bland utländska arter, är inslaget av främmande trädslag förhållandevis litet i våra planteringar. Men ändå är det nog så, att vi inte tillfyllest utnyttja det stora, förnämliga materialet av svenska träd. "Vackrare svenska prydnadsträd för våra planteringar" blev ett av ledmotiven under Dendrologföreningens exkursion i Norrland den 25–28 juni 1959, och jag vill gärna låta detta motto gå som en tråd genom det referat, som jag här vill försöka ge av resan. Vi fingo under denna en viss inblick i sydnorrländskt skogsbruk och skogsträdsförädling. Under uppehåll i Gävle, Hudiksvall och Sundsvall stiftade vi bekantskap med parkerna i dessa kuststäder. I Arboretum Dralle på Hemsön, där exkursionen avslutades, fingo exkurrenterna se den förnämliga samling av främmande träd, som där finns. Exkursionen hade samlat ett 50-tal deltagare och gynnades av vackert väder, och tack vare de värdar och ciceroner, som mötte på olika håll, blev den både intressant och lärorik. Dendrologföreningens ordförande, greve Torgil von Seth, ledde hela tiden exkursionen.

Kratte Masugn

Efter samling i Gävle reste vi i en buss och några personbilar till Kratte Masugn i Torsåkers socken. Här i gränsområdet mot Dalarna befunno vi oss i en leende bygd, som har många minnen från gamla tider — namnet Tors åker säger en del härom — och som till sekelskiftet var en livlig bruksbygd med en omfattande järnhantering. Vi voro också i en växtgeografiskt intressant zon här i övergångsområdet mellan Sydsverige och Nord-sverige i och omkring ek-gränsen, som markerar skiljelinjen mellan sydliga och nordliga floraelement och därtill är norrlandsterrängens sydostgräns. I Kratte Masugn, en gammal bruksgård, har skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län sedan 1946 en skogsbruksskola. Framför denna togos vi

Fig. 1. Del av klonarkivet på Kratte Masugn. T.v. ympar av den bredkroniga Växbo-tallen, t.h. ympar av den smalkroniga Brändbo-tallen. — Foto Sigurd Blomquist 1960. — Part of the "clone archives" at Kratte Masugn. Grafts from a wide-crowned pine from Växbo (left) and a narrow-crowned pine from Brändbo (right).

emot av länsjägmästare Eric Persson med fru Inga. Länsjägmästaren hälsade oss välkomna och berättade, att i denna skola fostras lantbrukarnas söner till duktiga skogsarbetare, och där försöker man öka deras intresse för skogen och för god skogsvård.

Vid skolans invigning planterade dåvarande jordbruksministern Sköld en lind, som vid vårt besök snart väckte professor Nils Sylvéns intresse. Exkursionens första dendrologiska inslag blev en lektion av Sylvén om lindar, och snart hade vi fått veta, att nämnda vackra värdträd framför

Fig. 2. Referenten talar om vackra svenska skogsträd på Fjärilsängen på Kratte Masugn. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — A lecture on good Swedish forest trees in the "Butterfly Meadow" at Kratte Masugn.

skolan är den storbladiga bohuslinden, *Tilia platyphylla*. En senare, som pendang planterad lind är enligt Sylvén parklinden, *Tilia vulgaris*, som bekant en hybrid mellan bohuslinden och skogslinden, *T. cordata*.

Svensk skogsträdsförädling börjar nu se de första resultaten av en 20-årig intensiv verksamhet. Ett stort antal plusträd har sedan början av 1940-talet valts ut att vara föräldraträd för framtidens skogar. För att ha dessa lätt tillgängliga för studier och korsningar anläggas nu s.k. klonarkiv, och ett förnämligt sådant finns på Kratte Masugn. Bitr. länsjägmästaren Ragnar Bovallius demonstrerade en del av detta, som innehöll ca 500 olika kloner av tall, gran, björk och lärk. Varje klon består av ett 10-tal ympar, och den stora variationen hos skogsträden såväl i tillväxt som i kvalitet kommer här tydligt fram, trots att det är fenotypiskt endast bättre träd, som äro samlade. Ympar av den växtliga men något grovgreniga Växbottallen (X 2201) äro t. ex. av helt annan typ — robusta och snabbväxande — än ympar av den gracila, ur skogsträdsförädlingens synpunkt synner-

ligen vackra Brändbo-tallen (X 4400). Många drag hos ymparna, t. ex. grenvinkel och grenlängd, känner man lätt igen från moderträden, plusträden, i skogen, vilket fotografier av dessa gävo ett utomordentligt belägg för (fig. 1).

Hur dessa plusträd användas i fröproduktionens tjänst, demonstrerades vid en av de s. k. fröplantagerna på Kratte Masugn. För höjdlägena över 300 m ö. h. inom Gävleborgs län, dvs. huvudsakligen för inre Hälsingland, har man bland miljoner tallar utvalt de tjugoåtta, i fråga om storlek och kvalitet bästa träden. Dessa ha förökats genom ympning, och 150 ympar av varje plustall eller inalles 4 200 ympar ha planterats i fem meters förband i en tall-trädgård eller tallfröodling, som har stora likheter med en fruktträdgård. Ymparna beskäras för att hållas låga med bred krona, vilket underlättar kottplockningen. Men dessa, ur skoglig synpunkt fula föräldraträd komma med största sannolikhet att få vackra barn. Av varje hektar fröplantage beräknar man att varje år få frö för en produktion av 1 miljon plantor. Kott av tall och gran kommer i framtiden alltså att skördas i plantager i stället för att plockas efter avverkning i våra skogar. — Anläggande av fröplantager pågår över hela landet. De av Dendrologföreningens medlemmar, som besökt Ekebo i Skåne, ha tidigare konfronterats med detta för vår framtida skogsproduktion så viktiga arbete. En stor uppgift som skogsträdsförädlarna just börjat med, är avkommeprövningen av plusträden. Först efter kontrollerade korsningar och studier av avkommorna kan man bilda sig en uppfattning om avelsträdens genotyp och deras lämplighet som föräldrar.

Om detta och annat berättade jägmästare Bovallius, och därtill demonstrerades i modeller, hur plantagerna komma till, hur träden lottas ut och hur man har tänkt sig denna form av framtida fröproduktion. Vi fingo också veta, att plusträden för fröplantagerna på Kratte Masugn — där finnas tre olika tallplantager isolerade från varandra av skogsbestånd — ha hämtats huvudsakligen men inte enbart från Gävleborgs län. Så ingå tallar från Särna i väster till Sulkava i östligaste Finland i öster.

En kort busstur på vacker skogsväg förde oss till fru Inga Perssons egen äng, Fjärilsängen, där det härligaste kallebord stod dukat. Den vackra inramningen av björkar inbjöd referenten till en stunds prat om björk, ingenting nytt men kanske ändå värt några rader. Våra svenska skogsbjörkar tillhöra två olika arter, *Betula verrucosa*, kallad vårtbjörk eller masurbjörk, och *Betula pubescens*, kallad glasbjörk. Båda arterna variera mycket i förgrening, bark, typ, bladform osv. Egenskaper, som vi alla skatta högt, äro t. ex. den vita stammen och de hängande grenarna. Vi värdera björken som ett ljusigt inslag i våra skogar, och vi uppskatta den som

Fig. 3. Skog av vårtbjörk nära Bollnäs. — Foto Verner Åkebrand 1953. — Birch wood (*Betula verrucosa*) near Bollnäs, province of Hälsingland.

ett vackert träd för våra trädgårdar, parker och alléer. Varifrån hämtas då dessa träd för planteringarna? Ja, som exempel kan jag nämna, att en för sina björkar känd norrlandsstad för bara några år sedan tog plantor från Skåne — och kanske var fröet danskt eller tyskt. Det blir inga vackra, härdiga björkar med vita stammar, när man flyttar dem tio breddgrader eller mera söderifrån. Stadsträdgårdsmästare Fredby i Karlskoga har berättat, att man där för dyra pengar planterat björkar av olämpligt sydligt ursprung och att flertalet snart dog och måste ersättas. Det blev då äkta värmlandsbjörk, och på samma sätt borde man givetvis göra på andra håll, i varje fall i Mellansverige och Nordsverige, dvs. ta vara på de vackraste lokala björkarna, hämta plantor utanför staden eller dra upp plantor ur frö från utvalda träd med de egenskaper man vill ha. Det borde gå att få trädskolorna intresserade för detta och att också få dem att lämna säkra uppgifter om ursprunget. I viss utsträckning kan Föreningen Skogsträdsförädling tillhandahålla vackra björkar, utvalda efter sådana principer — rakstammiga, slätbarkiga, oftast vita s. k. näverbjörkar av synnerligen god växt. Det finns vissa nävertyper, som vore värda att ta vara på, t. ex.

den bruna glänsande s.k. kopparbjörken, som är en glashjörk, eller av *B. verrucosa* den sidenglänsande gråbjörken. Det finns också en ovanlig, troligen hybridogen hängbjörk, som är mycket dekorativ (fig. 4). En ärftlig egenskap är den upprepade stamdelningen, ur skoglig synpunkt en negativ egenskap, men om man önskar en bredkronig björk, ger just denna en mycket vackert uppbyggd krona. Variationen i höstfärg borde också kunna tillvaratas. Den som t. ex. i Stockholmstrakten vill ha en tidig lövsprickning, väljer en björk från Mellannorrland — den står fullövad, när hemmabjörken börjar lövsprickningen. Vacker, växtlig björk för Skåne kan med fördel hämtas t. ex. från Värmland.

I bagaget från Uppsala hade trädgårdsmästare Hedström med sig ett antal plantor att överlämnas till våra värdar på olika håll. På Kratte Masugn fick värdfolket, länsjägmästare och fru Persson, mottaga en planta av den vitfruktiga *Sorbus koehneana*, pärlrönnen från Kina. Platsen valdes i en glänta, där vi samlats, och där tidigare en del "minnesträd" planterats. Pärlrönnen är nu egentligen inte något träd utan en mångstammig buske men är på hösten med sina vita bäcklasar ett verkligt tjugigt inslag i en plantering.

Ordföranden vände sig med ett särskilt tack till bitr. länsjägmästare Ragnar Bovallius och framförde föreningens uppskattning av vad som visats av skogsträdsförädling på Kratte Masugn. Jägmästare Bovallius har ansvaret för denna, och hans stora kunnande och intresse ha redan burit rik skörd; och arbetet på Kratten följes av skogsmän och nu även av dendrologer i hela vårt land. Som platschef och ledare av ympningarna och korsningarna verkar på Kratte Masugn assistenten Sigurd Blomquist.

Professor Nils Sylvén hade, synbarligen med största tillfredsställelse, följt visningarna av klonarkiv och plantager och hört redogörelserna för hur långt skogsträdsförädlingen hunnit på Kratte Masugn. Länsjägmästare Eric Persson vände sig till "den svenska skogsträdsförädlingens grand old man" professor Nils Sylvén och utnämnde honom till hedersselev vid Kratte Masugn. Den nye eleven fick mottaga en eneskiva att bäras i band om halsen. Med utmärkelsen följer rätten att använda gäststugan, vilken är förbehållen hedersselever och speciella gäster.

Färden gick åter till Gävle, där en trevlig middag blev avslutningen på en innehållsrik dag, som gått i skogens tecken men även anslagit tonen för ett ökat samarbete mellan dendrologer och skogsmän.

Gävle

Den 26 juni möttes vi i Musikpaviljongen i Esplanaden. Stadsträdgårdsmästare E. Wallsén berättade, att lindarna, som kommit från Holland, ty-

Fig. 4. En hängbjörk, som på hösten står grön långt efter det övriga björkar börjat gulna och fälla sina löv. Den visar tydliga drag av både vårtbjörk och glasbjörk och är troligen en hybrid. Skålsvedja i Bjuråker, oktober 1960. — Foto Ingemar Karlsson. — Birch (probably *Betula pubescens* $\times$ *verrucosa*) with extremely pendant twigs and unusually late leaf shedding (cf. the surrounding trees!). Skålsvedja in Bjuråker, province of Hälsingland, October 1960.

värr voro frölindar, och därför mycket olika i storlek och utseende. År 1935 planterades de nu vackra exemplaren av pyramidek och pyramidalm. Den vackra esplanaden öppnar sig i söder mot Rådhuset, i norr mot teatern, av någon kallad Paris-operan.

Gävle stads äldsta plantering torde ha funnits omkring Heliga Trefaldighets Kyrka, där det enligt gamla räkenskaper redan på 1600-talet gjordes en del planteringar. Den sista stora planteringen vid kyrkan utfördes 1845 med ett stort antal lindar, inköpta från Bergianska trädgården.

Stadsparken eller Stadsträdgården, som den också kallas, började anläggas på 1840-talet väster om Heliga Trefaldighets Kyrka. I anslutning

Fig. 5. Gävle. Rådhusplanaden mot rådhuset. — Foto Ingemar Karlsson 1959.
— Gävle. The City Hall Esplanade with the City Hall in the background.

till ett badhus, som byggdes 1845 i den s. k. Tegelhagen, iordningställdes en promenadplats, som blev den första allmänna stadsparken. Redan år 1842 hade stora allén av lind planterats i samband med utvidgning av begravningsplatsen och uppförandet av Elfbrinkska gravkoret. Efter utvidgning av parken västerut omfattande bl. a. det s. k. Riänget var parkanläggningen år 1854 färdig ända till nuvarande kyrkogården. År 1865 inköpte staden Kroknäs hage, en tallskog mellan kyrkogården och Gävleån. Hela stadsparken var då 28 hektar.

Arbetena med stadsparkens anläggning hade omfattat iordningställande av gångar, uppläggning av ett par kullar samt plantering av träd. Till sin karaktär är Stadsparken oförändrad sedan mer än etthundra år. — Ovan lämnade uppgifter ha hämtats ur ett referat i Norrlands-Posten den 16 augusti 1943 från en stadsträdgårdsmästarekongress i Gävle, då stadsträdgårdsmästare Emil Wallsén lämnade en redogörelse för parkernas historia.

Fig. 6. Gävle, Rådhusplanaden med teatern i bakgrunden. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Gävle, The City Hall Esplanade. In the background the Municipal Theatre.

Stadsparken får sin prägel av de gamla lövträden: björk, lönn, alm och lind. Gräsplanerna göra parken öppen och ljus, men de stora träden med sina i vissa fall högt ansatta kronor ge parken här och var ett kanske något dystert utseende. Ett parti med av vatten omslutna småöar och en tjugusig ormbunks- och örtvegetation hör till parkens förnämsta prydnader. I västligaste delen gå vackra gräsmattor ner mot ån.

Emil Wallsén har välvilligt lämnat en del uppgifter om träden i Stadsparken. De äldsta träden — förutom de vanliga arterna av tall, björk, lönn, alm, lind och ek även *Larix decidua* och *Populus alba* — äro 100 år eller något äldre, dvs. från parkens anläggningslid. En grupp bokar planterades för 75 år sedan. De äldsta hästkastanjerna äro från 1910, av de yngre finnas några planterade 1935. Bland barrträden märkas *Abies balsamea*, *A. concolor*, *A. nephrolepis*, *A. nordmanniana*, *A. sibirica*, *A. Veitchii*, *Pinus*

cembra, *P. mugo*, *Picea pungens glauca* och *Tsuga canadensis*. Flertalet av dessa äro relativt unga, en del planterade 1928. Av koniferer finnas därtill *Taxus baccata* och *T. baccata* v. *cuspidata* samt *Juniperus sabina* och *Juniperus communis* v. *hibernica*.

En lista på lövträd och buskar upptar utöver nämnda arter följande:

Acer campestre, *A. ginnala*, *A. pseudoplatanus*, *A. tataricum*, *Alnus glutinosa*, *A. incana*, *Amelanchier canadensis*, *Carpinus betulus*, *Cotoneaster lucidus*, *C. divaricatus*, *C. horizontalis*, *C. multiflorus*, *Cydonia japonica*, *Fraxinus excelsior*, *Sorbus intermedia*, *S. aucuparia*, *Salix elegantissima*, *S. viminalis*, *S. vitellina*, *S. vitellina britzensis*, *S. acutifolia*, *Populus balsamifera*, *Prunus padus*, *P. spinosa*, *Rhamnus frangula*, *Viburnum lantana*, *V. Carlesii* samt diverse former av *Syringa*, *Philadelphus*, *Berberis* och *Potentilla*.

Under vandringen i Stadsparken sågo vi på andra sidan ån Stiftelsen Silvanums stora skogsmuseum, en byggnad ännu i vardande. Säkertligen kommer det att bli anledning för dendrologerna att besöka Silvanum, när allt blir färdigt år 1961.

Valls Hage

Stiftelsen Silvanum anlägger även arboreta, och resan gick från Stadsparken till Valls Hage i närheten. Inom ett område på ca 15 hektar, som ägs av Gävle stad, anläggs ett arboretum med svenska träd och buskar. Försök göres att hit samla alla olika arter och viktigare varieteter och former. I allt beräknas arboretet komma att omfatta inemot 400 olika slag av träd och buskar. De vanligaste trädslagen planteras i småbestånd om 30 träd, övriga i grupper på ca 10 individ eller som solitärer. Som exempel kan nämnas, att *Betula verrucosa* representeras av bl. a. följande olika typer:

1. Vanlig vårtbjörk från Bollnäs, 2. nordsvensk näverbjörk från Pajala, 3. sydsvensk kartbjörk från Skölvne i Västergötland, 4. gråbjörk från Rättvik, 5. brunmasurbjörkar från Gnarp i Hälsingland och Hedesunda i Gästrikland, 6. flambjörk från Stora Torpa i Göteborgs-trakten, 7. isbjörk från Gunnarskog i Värmland, 8. extremt knölig masurbjörk från Porsgata i Östergötland, 9. en triploid björk från Edsbyn i Hälsingland och ett antal andra triploida björkar från olika håll i landet, 10. en ornäsbjörk, den äkta från Dalarna, 11. småbladig björk från Uppland samt ett par utvalda plusbjörkar från Gävleborgs län.

Av ek finnas givetvis båda arterna, planterade i små bestånd, men dessutom har man — med benäget tillstånd av länsstyrelserna — ympat upp några av våra mest kända fridlysta ekar. I en cirkel runt "ektorget" skall ymparna av 7 sådana "kungsekar" planteras. Med en tavla med uppgifter och foto av eken från Norra Kvill skall framtidens skolungdomar och an-

Fig. 7. Del av stadsparken i Gävle med bestånd av strutbräken. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Gävle. Part of the City Park with ostrich fern.

dra kunna läsa om denna vår största ek och se ympar av densamma växa upp till träd. — I mycket är det meningen, att Valls Hage skall bli en dendrologisk park till nytta för skolundervisningen. Därtill kan man påräkna ett icke ringa vetenskapligt värde av en så pass fullständig samling av svenska träd och buskar. Noggranna uppgifter och data för varje individ komma givetvis att finnas. Ett mycket omfattande insamlingsarbete ligger till grund för anläggningen, som kommer att innehålla träd och buskar från samtliga svenska landskap. Olika provenienser av samma art ge material till intressanta jämförelser. Vanlig rönn t. ex. finns från 10 olika lokaler, från Torne träsk i norr till Båstad i söder.

En alldeles speciell anläggning i Valls Hage är "Matssons rosor". Från prosten Reinhold Matssons rosenträdgård i Hallbo i Norrbo socken i Hälsingland har hämtats ett 70-tal olika rosor, som nu fått en fristad till glädje för många Rosa-älskare. Detta gav Sven Hermelin tillfälle att föreslå, att Valls Hage skulle bli ett arkiv även för våra allmogerosor. Den, som har en vacker gammal ros, kan skicka rotskott till Stiftelsen Silvanum, som

Fig. 8. Valls Hage i Gävle med besökarna samlade innanför huvudentrén. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — The entrance to the "tree park" of Valls Hage in Gävle.

säkerligen kommer att ta väl hand om den. Med Dendrologföreningens hjälp skulle Stiftelsen sedan kunna välja ut de mest värdefulla rosorna och rekommendera dessa till plantskolorna för ökad spridning.

Genom Hälsingland

Färden gick vidare norrut till Söderhamn mot Hudiksvall. Vi lämnade rikstretton och foro västerut, alldeles innan vi nått tavlan med "Välkommen till det glada Hudik". Via Forsa foro vi till Norrbo, där vi stego ur för några minuter. Anledningen var, att vi ville hälsa på "Per Stabbe", den kända, sägenomspunna tallen, som här återges på fig. 9. Helt nära står, nu sedan många år död, en liknande paraplytall, kallad "Per Sto".

Från näset mellan de båda Dellen-sjöarna hade vi en underbar utsikt över Sördellen och bergen i Forsa och Delsbo. Geologiskt hör denna sjö till våra märkligaste. I sjöbotten finns dellennit, en eruptiv bergart, som gör, att man räknar sjön som en av våra få s. k. kratersjöar. Det är en gammal

Fig. 9. Den tvåhundraåriga tallen Per Stabbe i Norrbo. — Foto Tore Arnborg 1951. — "Per Stabbe", a 200-year-old Scots pine at Norrbo, province of Hälsingland.

bygd med många historiska minnen. Alldeles vid Norrbo kyrka finns ett gammalt gravfält från yngre järnåldern. När man passerat bron över det smala näset mellan de båda sjöarna, minner namnet "Blodsmyrn" om ett slag mellan danskar och hälsingar, som här skulle ha ägt rum på 1400-talet. En minnessten i talskogen helt nära bron säger om detta: "Här besegrade Erick Oluffson från Norrbo-byn med en flock hälsingar en stor dansk strövkår år 1434 27/8. Frihetshjälten och hans män till ära restes stenen år 1927."

Vi kommo till Bjuråker och hade en hänförande utsikt över Norrdellen. Vi stannade i Friggesund, där jägmästare och fru Zacco som representerer för AB Iggesunds Bruk bjödo på eftermiddagskaffe i den vackra trädgården, som ligger alldeles utefter Svågaälv. Så fingo vi höra jägmästare Carl Henrik Zacco berätta om skogarna på förvaltningen, som är 42 000 hektar stor, om avverkningar och planteringar. Inspektör August Hahne lämnade en historik över trakten, som är gammal bruksbygd. Från

1700-talet till långt in på 1900-talet funnos här masugnar och smedjor. Malmen kom från Bergslagen och Uppland på hästforor och prämar hit till skogslandet, där det var gott om den för järnhanteringen nödvändiga varan skog.

Ordföranden tackade för stor gästfrihet och, alluderande på danskarnas besök för 500 år sedan, sade han, "att vi hade kommit en stor hop, men inte övervunnits utan vunnits". Som ett litet bevis på tacksamhet överlämnades till fru Gretel Zacco en busk pion, *Paeonia suffruticosa*, vilken planterades under sakkunnigt överinseende av ett flertal trädgårds-mästare och trädgårdsarkitekter.

En inblick i hur ny skog anläggs erhöles deltagarna vid besök i Iggesunds plantskola i närheten. Jägmästare Jörgen Nordin berättade, att denna plantskola på ca 10 hektar årligen producerar inemot 4 miljoner plantor. Varje år skall på Iggesunds skogar anläggas ca 2 000 hektar ny skog. Detta sker till en del genom självföryngring men huvudsakligen genom sådd och plantering. De plantor, som produceras i plantskolan, räcka till plantering av omkring 800 hektar varje år. En del försök med utländska trädslag, mest amerikanska, demonstrerades av referenten, och ett särskilt intresse tilldrog sig den sibiriska lärken. Fil. lic. Carl Ludvig Kiellander berättade bl. a. följande:

Svensk skogsträdsförädling arbetar med ett antal främmande trädslag, de flesta dock för ganska speciella områden. Exempel på ett sådant trädslag är *Abies lasiocarpa* för höjdlägen i fjällen, douglasgran och sitkagran för sydliga och sydvästliga delar av landet. Lärken kan tänkas användbar för hela landet, men det blir då olika arter i olika delar. I Sydsverige går den japanska lärken, *Larix leptolepis*, mycket bra liksom den europeiska, *L. decidua*, och den senare är kanske den lämpligaste i Mellansverige. För Norrlands del är den sibiriska lärken, *L. sibirica*, utan tvekan den bästa. Numera framställs också hybrider mellan de olika arterna. Hybridlärken för södra Sverige är en korsning mellan europeisk lärk och japansk lärk. För norra Sverige kanske hybriden mellan europeisk lärk och sibirisk lärk kan vara lämplig. Den hybridluxuriering, som man har anledning att räkna med och som i regel blir resultatet av en artkorsning, kan bli av betydelse för skogsbruket. Ett exempel på sådan "heterosis" ger ju hybrid Aspen, dvs. korsningen mellan svensk asp och amerikansk asp (*Populus tremuloides*), för vilken hybrid man räknar en beståndsålder, från plantering till avverkning, av endast 35 år mot 60 år för vanlig svensk asp.

På återvägen gjordes ett kort uppehåll vid Forsa, där trädgårdsarkitekt Linde berättade, att han varit med om att planera kyrkogården och planteringar i anslutning till denna. Här finnas tyvärr exempel på trädslag, som inte trivas; bl. a. har man försökt bok, som mest varje år fryser ner. Här finnas även planterade ympar av *Picea pungens*, som trots att de nu stått

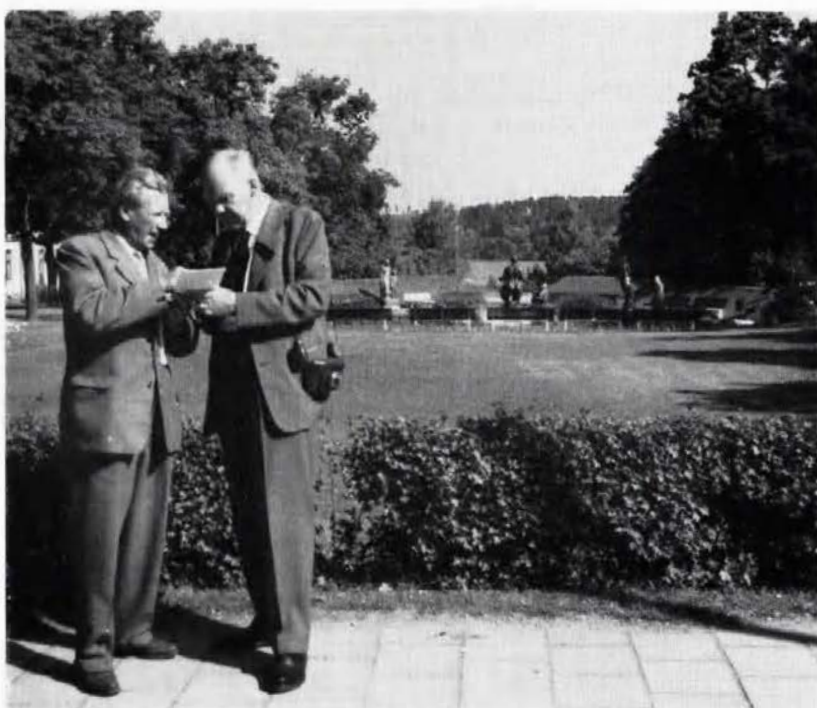

Fig. 10. Hudiksvall, Rådhusparken. Stadsträdgårdsmästare G. Berg diskuterar med trädgårdsarkitekt Sven A. Hermelin. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Hudiksvall. City Park. Mr. G. M. Berg (left), head gardener of the town, in discussion with Baron S. A. Hermelin, garden architect.

i femton år, inte vuxit ut till ordentlig trädform. Varför användas inte i större omfattning fröplantor av utländska *Picea*-arter? En sådan planta blir rakvuxen och mera gracil, medan en ymp de första tio åren ofta ser ut som en krokvuxen, deformerad topp, nedstoppad i backen. — Så kommo vi till Hudiksvall, åto middag och övernattade.

Hudiksvall

Nästa dags första punkt blev Köpmanberget i Hudiksvall med vacker utsikt över inloppet och Håstaholmen. Kring sångartemplet från 1910 hade bland tallar och granar för 40 år sedan planterats *Abies alba*, *A. sibirica* och *A. nordmanniana* samt douglasgran, vilka alla väl klarat torka och vind. Stadsträdgårdsmästare G. M. Berg berättade om staden och dess his-

toria, om stadens äldsta park, som ligger omkring den lilla teatern, och om hur man nu planterar i de nya stadsdelarna. Om de äldre planteringarna kan följande anföras efter meddelanden av stadsträdgårdsmästare Berg, delvis på grundval av uppgifter, som sammanställts av fröken Greta Rodenstam.

Under senare delen av 1700-talet, då surbrunnar voro på modet, upptäckte en apotekare Erik Djurman strax utom västra tullen en järnhaltig källa, som blev Hudiksvalls hälsobrunn. Vid denna uppfördes ett brunnshus, och runt omkring anlades en park: Stadsträdgården. Sedan brunnshuset år 1881 efterträtts av Hudiksvalls teater, kallades planteringen för Teaterparken. Två år tidigare hade stadens centrala delar ödelagts av en eldsvåda. Rådhuset vid Stora Torget norr om Storgatan hade brunnit ner, och när det brunna kvarteret avröjts, anlades under åren 1880–1882 den s. k. Rådhusplanaden. Dubbla rader av lönnar planterades på östra och västra sidorna ned till Trädgårdsgatan. Norr om gatan lågo några mindre ruckel omgivna av "ris och moras". I början av 1930-talet avjämnades detta område ned mot Lillfjärden, och parken utökades med en lekplats och plaskdamm. Sin nuvarande form fick Rådhusparken 1952, då den helt kunde omläggas tack vare en donation av fru Freja Leman, som skänkte tre förnämliga skulpturer av Stig Blomberg, Erik Grate och Ivar Johnsson och lät arkitekt Rolf Engströmer utforma parkens centrum. För att samordna detta med parkens övriga partier, omformades dessa senare i enlighet med ett förslag av trädgårdsarkitekten Sven Hermelin.

Redan år 1834 hade Strandgatan, nuvarande Hamngatan, börjat anläggas, och år 1860 var den 800 m långa gatan färdig fram till Springkällan, som nu ligger i en tujaplantering. Doktor Isidor Ekman planterade "med egen hand och några ynglingars hjälp" allén längs Hamngatan. Detta skedde under en följd av år men huvudsakligen under 1880-talet. Trädraden på gatans södra sida nedhögs till större delen vid framdragandet av spåret för "Norra Helsinglands jernväg" år 1896. Det 70-tal träd, som nu finns kvar av hela allén, består huvudsakligen av lagerpoppel men därtill av enstaka lind, alm och lönn.

Tiden var knappt tillmätt, och snart sulto vi i bussarna på väg till Sundsvall. Tallskogar och magra blockmarker omväxlade här med barrblandskogar på sediment. Vackra björkar lyste upp den mörka skogen, och kanske en och annan strax söder om Medelpads-gränsen från bussen såg en utomordentligt förnämlig plusbjörk — 25 m hög — och markerad med en gul ring, som visade att den är registrerad och ympad på Sundmo, Skogsträdsförädlingens försöksstation i Ångermanland.

Sundsvall, Merlo, Bergeforsen

Besöket i Sundsvall blev ganska kort, men inte desto mindre mycket givande. Stadsträdgårdsmästare Åke Boström tog emot oss i Bünsowska parken och orienterade med några ord om stadens parker i stort. Vi togo sedan en liten promenad genom den vackra anläggningen och gladdes åt en ljuvlig försommarblomning i väl avstämda färger och bland idel gamla bekantingar. Så antrade vi bussarna och ställde kosan till Sidsjöbäcken och dess ravin. Sidsjön, som tidigare levererat dricksvatten till stora delar av Sundsvalls stad och det stora mentalsjukhuset, skall nu bli en badsjö, och omkring denna ordnas det med stora fritidsområden. Sidsjöbäcksravinen planeras att bli ett grönstråk med små vackra idyller här och var och rast- och lekplatser. Hela anläggningen beräknades bli färdig under årets lopp, och vad vi fingo se demonstrerat gav oss anledning till att önska stadsträdgårdsmästaren lycka till i hans planer.

Därifrån gick färden vidare till Televerkets förråds- och verkstadsområde, där Sven Hermelin demonstrerade de lyckade trädgårdsanläggningarna, som på ett enkelt men effektivt sätt uppfylla kravet på lugna grönytor med små trevliga och avskilda viloplatser men också ge goda utrymmen för parkeringsplatser o. d.

Nästa mål blev Sundsvalls vandrarhem, ordnat i form av småstugor på Norra stadsberget med utomordentlig utsikt över inloppet till Sundsvall. Här ha cyklisterna o. a. verkligt fina övernattningsmöjligheter, enkelt och praktiskt men också rejält och föredömligt ordnat. Efter husesyn vandrade vi sedan på en slingrande men underbart vacker gångstig upp till restaurangen och njöto där en synnerligen uppskattad kallepaus, som stadens parkförvaltning stod som värd för. Ja, njuta kunde vi sannerligen i fulla drag, i det ljuvliga solskenet och med utsikten över åsarna, skiftande i skogens alla gröna nyanser, och de vida fjärdarnas blånande vatten.

Men klockan går, och vi ha ännu ett mål framför oss innan lunchen i Bergeforsen, nämligen "Merlo slott" strax utanför Sundsvall. I denna pompösa byggnad från träpatronernas tid har Svenska Cellulosabolaget sedan 1950 sitt centralarkiv inrymt. I anslutning till slottet finnes en park, som åtminstone för norrländska förhållanden har ganska omfattande storlek med en del intressanta träd och buskar. Parken demonstrerades av trädgårdsmästare S. Sänvall. På Merlo växa och trivas ek och hästkastanj — den förstnämnda så bra, att den flerstädes i närheten självsått sig och t. o. m. i en skogsbacke ca 500 m norr om parken gett upphov till ett helt bestånd. I parken finner man skogslönn och sykomorlönn och bland kuriositeter traslinden, *Tilia platyphyllo* f. *laciniata*. Här växa bokar, väl

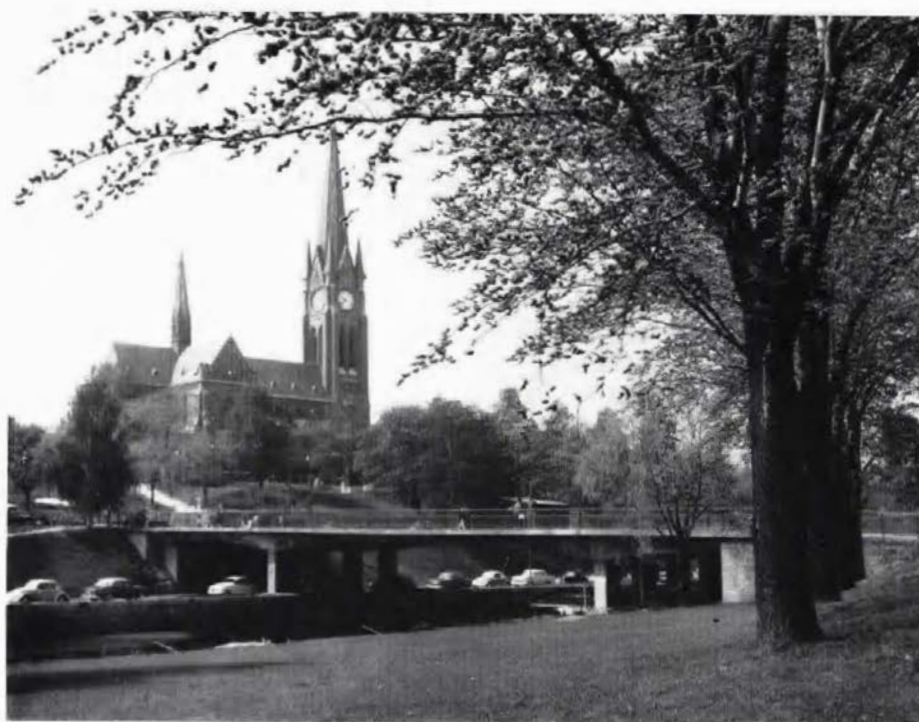

Fig. 11. Sundsvall, Vängåvan, stadens mest välkända park, anlagd 1877. Fontänens mittparti uppbär tre figurer, symboliserande Vetenskapen, Industrien samt Handel och sjöfart; dess toppfigur är Konstens genius. — Foto Åke Boström 1960. — Sundsvall. The park Vängåvan ("The Friends' Gift"), dating from 1877.

utvecklade träd med ordentlig stamform, här finnas också ask, parklind, skogsalm, silverpil och björk och av barrträd *Larix decidua*, *Pinus cembra* och *Abies sibirica*. En buske av havtorn tilldrog sig vår uppmärksamhet, och Sven Hermelin höll en liten föreläsning om havtornets utbredning och historia. Han visade också på hur förnämligt besksötan, *Solanum dulcamara*, växer uppför slottets väggar och framhöll, att vi i denna art

Fig. 12. Sundsvall. Utsikt mot kyrkan över Selångerån med Puckelbron, en gångbro, som förbinder det gamla Norrmalm med den egentliga staden. — Foto Åke Boström 1960. — Sundsvall. The church seen from the opposite side of the river Selångerån.

Fig. 13. Sundsvall. Svanparet Petter och Pia i Bünsowska tjärnen. Hovrättsbyggnaden speglar sig i dess vatten. — Foto Åke Boström 1960. — Sundsvall. "Bünsow's Tarn", a small pond with surrounding park at the Appeal Court of Upper Norrland.

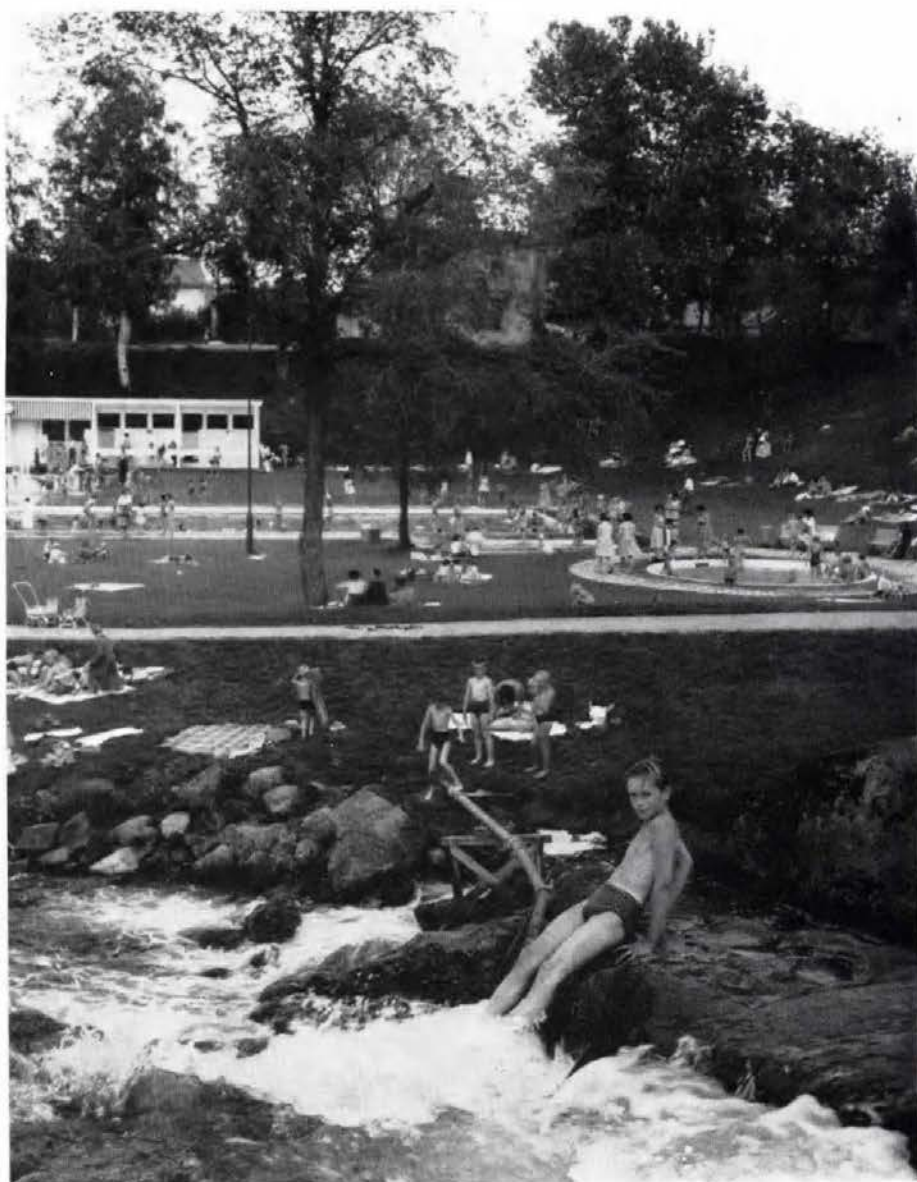

Fig. 14. Sundsvall. Friluftsbadet vid Sidsjöbäcken, färdigt 1960. — Foto Åke Boström 1960. — Sundsvall. Open air bath at the little river Sidsjöbäcken.

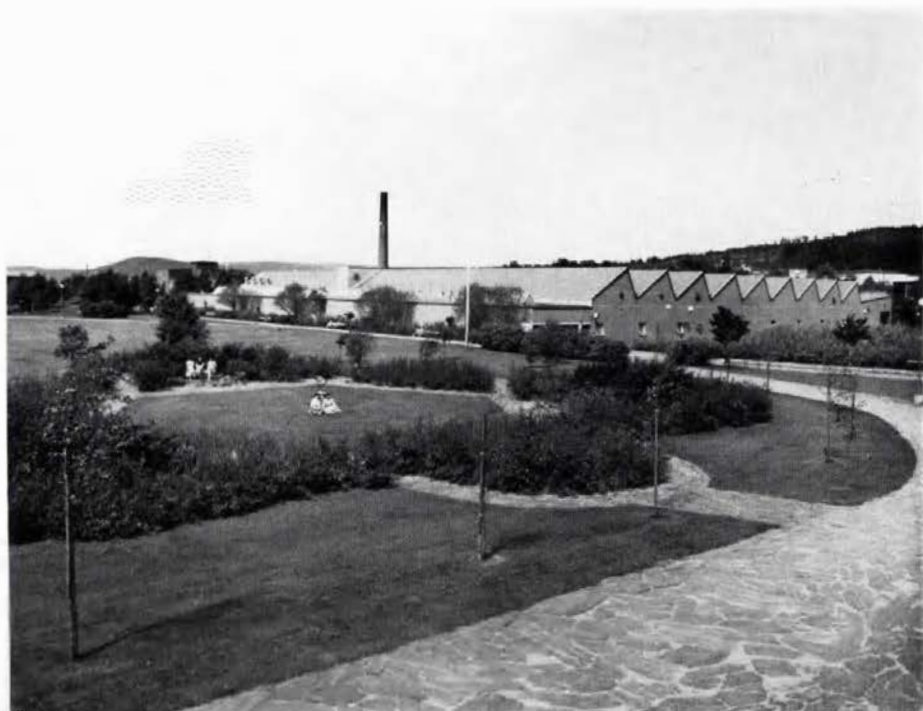

Fig. 15. Sundsvall. Nyanläggningarna vid televerkets förråds- och verkstadsområde. — Foto Åke Boström 1960. — Sundsvall. The newly laid out garden in the Telecommunications store and workshop area.

ha en utomordentligt vacker slingerväxt för norrländska förhållanden. I en rabatt växte bl. a. *Dicentra formosa*, *Struthiopteris*, *Bergenia*, *Astilbe* och *Azalea pontica*.

Så foro vi vidare till Bergeforsens kraftstation, där Sven Hermelin berättade om landskapsvården vid kraftverken och dämningsområdena.

"När vi nu sitter här vid Bergeforsens dämningsområde och tittar ut över den nya sjön, så är det en särskilt lämplig plats att tala om landskapsvård. Den nya vattenytan ligger 23 m över älvens gamla vattenyta. På andra stranden ser vi härifrån någonting av de problem, som uppstår när man höjer vattnet och bildar en ny strandlinje. Den gamla strandlinjen var, vad man vet, väl uteroderad. Den var färdig och stränderna ganska stabila. Nu efter dämningen har erosionen satt in och den kommer att fortsätta ännu en tid, vilket innebär, att många meter av marken ovanför strandbrinken kommer att spolas ner i sjön. Omfattande försök görs nu här som på andra håll att försöka binda den nya strandbrinken genom planteringar. Man vill även försöka se till, att mer eller mindre sällsynta växter, som funnits här tidigare och som man befarar skall försvinna, får möjligheter att bli

Fig. 16. Sundsvalls stad bjuder på kaffe på Norra Stadsberget. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Refreshments on the top of the mountain "Norra Stadsberget" at Sundsvall.

kvar. Så fanns t. ex. här vid älven klådriset (*Myricaria germanica*) växande vild på många håll. I Söråkers trädskola drog man upp sticklingar av denna, och dessa har sedan planterats. Här växte också *Salix triandra*, som även den fick lämna sticklingar, som planterats ut. På så sätt har vi försökt använda det inhemska materialet och särskilt de finare och sällsyntare arterna. I övrigt har vi från Söråker fått en hel del annat växtmaterial, men det har då blivit ganska blandade provenienser. Gråalen var en historia för sig. Det visade sig, att när man infordrade anbud på gråal, så kom från olika plantskolor uppgifter om att det fanns sådana, som spårats ner till Ranviks plantskola i Skåne. Alla, som ville sälja planter, hade samma sort just från Ranvik. Då tog vi reda på varifrån fröet var: jo, det hade man fått från Danmark, och i Danmark talade man om att fröet kom från Schweiz. Då gällde det, om vi kunde använda gråal av schweizisk proveniens, uppdragen nere i Skåne, häruppe i Medelpad. Jag frågade på Skogsforskningsinstitutet, där man sade nej, och frågade sedan dr Syrach Larsen i Köpenhamn, Forstbotanisk Have, som sade, att hade det gällt klippal, hade han sagt nej, men

Fig. 17. Från Merlo park med gamla träd av europeisk lärk i förgrunden. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — The park at Merlo near Sundsvall, dating from 1883. Old trees of *Larix decidua* in the foreground.

gråalen ansåg han inte vara känslig för så pass lång förflyttning. Vi skaffade en del plantor av nämnda proveniens, och de har klarat sig relativt bra, men ännu bättre har den gråal gått, som vi flyttat från ett pinnmotag just här i närheten. Vi använder gärna gråal som pionjärväxt på nya marker efter vattenregleringarna. Gråalen har ju liksom havtornet förmågan att öka kvävehalten i marken, vilket kan vara till nytta för andra växter. Vi har också försökt att få fram blomsterängar inom dämningssområdena. Åkrarna, som läggs ner, har ofta varit värdade så länge, att de är tillräckligt magra. Förutsättningarna för att det skall bli en blomsteräng, är ju, att marken är utsugen och mager. I annat fall får man mollor och kulturogräs, som kväver alla de små rara örterna.”

Vid lunchen i Bergforsens anläggningar berättade fiskerikonsulent Hans Peterson om laxen och laxodlingarna, speciellt här vid Bergforsen. Det blev en synnerligen intressant redogörelse, som dock inte kan beredas utrymme här i denna tidskrift. Laxfisket är ju här av mycket gammalt datum. Från omkring år 1400 finns det två brev om laxfisket i Indals-

älven. Det var ärkebiskoparna i Uppsala resp. Trondheim som båda skrevo till påven och var och en ville ha den andre lyst i bann, såsom varande en ovanligt lumpen tjuvfiskare. Nämnas kanske bör, att den anläggning för laxfisket, som nu finns vid Bergeforsen, kostar omkring 1 miljon kronor om året att driva. Våren 1959 hade man släppt ut 272 000 utvandringsfärdiga laxar.

Söråker

Färden gick vidare till Söråker, där rektor Eriksson hälsade oss välkomna till trädgårdsskolan. En första föregångare till denna skola var en firma, kallad AB Västernorrlands läns trädgårdsförening, vilken började sin verksamhet och drev trädgårdsrörelse och teoretisk undervisning i Härnösand redan år 1884. Denna Härnösands-skola fick år 1910 statsmedel och blev jämställd med andra statsunderstödda trädgårdsskolor. År 1930 mottog riksdagen å statens vägnar som donation av bruksägare Seth Kempe Söråkers egendom att användas till en norrländsk trädgårdsmästarskola. Då hösten 1931 trädgårdsskolan i Härnösand lades ned, kom Söråker i dennas ställe och fortsatte dess verksamhet. Denna nya skola är en av statens fyra trädgårdsskolor. Under en lång tid av år hade Söråker en tvåårig trädgårdsmästareutbildning, men sedan 1957 är denna ettårig.

Till Söråkers egendom hörde en park, i vilken de äldsta träden nu äro 100 år. Bland träden märkas lönn och lind, alm och hästkastanj. Från en del gamla ekar har man under många år hämtat ollon, ur vilka plantor dragits upp i plantskolan. Medan en nu borttagen häck ännu fanns kvar, fanns bland mera ömtåliga arter även *Thujopsis dolabrata*. I Söråker växer också grå valnöt, *Juglans cinerea*, och söder om huvudbyggnaden står en bok, planterad av Gustaf V, då han som kronprins besökte Söråker. En häck av avenbok hör till sevärdheterna, och de vackra hasselbestånden äro väl utvecklade men ge inga nötter, troligen därför att hanhängena frysa bort.

Bland utländska barrträd i Söråker märkes *Thuja occidentalis*, som med rotsläende grenar bildar ett helt litet bestånd. *Pinus cembra* finnes liksom *Pinus strobus*. För att klara den senare undan blåsrosten (*Cronartium ribicola*) planteras vinbärbuskarna, på vilka denna svamp värdväxlar, så långt ifrån weymouthtallen som möjligt. *Picea omorika* och *Picea Engelmannii*, *Abies lasiocarpa* och *Abies concolor* höra till andra främlingar, som klarat sig bra.

Fruktodlingarna i Söråker omfatta omkring 600 träd av ett 60-tal olika äppelsorter och ett mindre antal päron- och plommonsorter. På gräsplanen

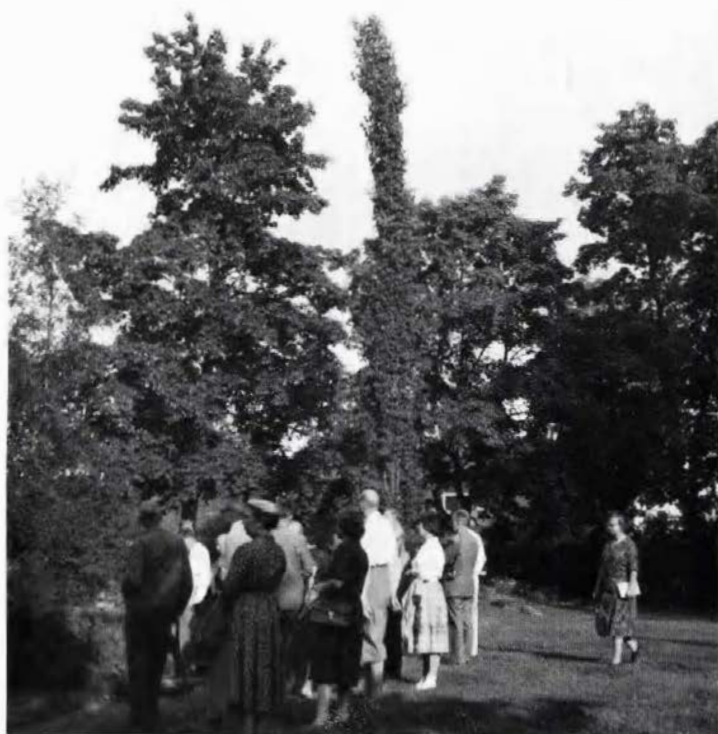

Fig. 18. En vacker pelarasp på Söråker. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — A fine specimen of *Populus tremula* f. *erecta* at the Söråker Garden School near Sundsvall.

nere vid en damm står ett av våra egna, vackraste inhemska träd, pelar-
 aspen, *Populus tremula* f. *erecta*, första gången omnämnd av Nils Sylvén
 1911 i Populär naturvetenskaplig revy och beskriven av honom i Svensk
 botanisk tidskrift 1916. Denna eleganta asp, som härstammar från Älgårås
 i Västergötland, klarar sig utomordentligt bra i Söråker.

Söråker var denna dags sista exkursionspunkt, och greve von Seth
 vände sig med tack till rektorsparet Eriksson för det hjärtliga mottagandet
 och den intressanta demonstrationen. Han önskade rektor Eriksson fort-
 satt välgång i ett landsgagnande arbete. Putsen och ansen ligga här, fort-
 satte von Seth, inte bara på ytan, utan de äro en symbol för den gedigna
 utbildning i trädgårdsyrket, som rektor Eriksson bygger vidare på efter
 den grund, som lagts av hans företrädare, rektor Gustaf Löfving.

Referenten, som efter denna dag lämnade exkursionen, fick anledning uttala sin glädje över att han i någon mån fått tillfälle att bidra till ett fortsatt samarbete mellan dendrologerna och skogens representanter, ett samarbete som f. ö. professor Nils Sylvén kanske mer än någon annan uppehållit.

De övriga deltagarna fortsatte färden till Härnösand, för gemensam aftonmåltid och för övernattnig.

Drafle

Söndagen den 28 juni reste dendrologerna från Härnösand till Hemsön. Under några timmar visade här direktör och fru Kempe, assisterade av C. G. Alm, sina gäster Arboretum Drafle. I förhoppningen, att en utförligare beskrivning av detta märkliga arboretum inom en icke alltför avlägsen tid skall inflyta i Lustgården, behandlas Drafle här endast kort. Den intresserade hänvisas till Seth Kempes bok "Arboretum Drafle" (1940) och till Lustgården 1940, där Nils Sylvén skrivit om Drafle från Föreningens för dendrologi och parkvård tjugonde exkursion 1939.

Ur ett den 31 maj 1959 daterat, för exkursionen iordningställt P.M. av direktör Kempe, ha följande data hämtats, kompletterade med några uppgifter ur "Arboretum Drafle".

Bruksägare Seth Kempe förvärvade år 1909 Drafle på Hemsön norr om Härnösand, och några år senare började han intressera sig för att se, om några utländska barrträd kunde tänkas visa fördelaktigare egenskaper som skogsträd än våra inhemska. Förutvarande ägaren hade planterat några av de vanligaste, bland andra *Abies alba*, *A. balsamea* och *A. sibirica*, *Larix decidua*, *Picea glauca* och *P. mariana* samt *Pinus cembra*. Antalet arter, varieteter och former växte snabbt omkring sekelskiftet. I en artikel i Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1912 redovisade Seth Kempe 93 st., och i "Arboretum Drafle" 1940 uppges 126 st. De hårda vintrarna 1939–1942 reducerade antalet, dock mindre än man kanske kunnat befara, och nu finnas inemot 100 olika koniferer och ett betydande antal arter av lövträd och buskar. Flertalet av barrträden torde kunna anses fullt härdiga, en del få vissa år toppskotten skadade av frost, några äro att betrakta som ömtåliga, ehuru de hittills överlevat.

Plantering i bestånd på skogsmark har ägt rum endast med ett fåtal arter. I regel har försök först skett med 3–5 exemplar av varje art. Om provet utfallit gynnsamt, har antalet sedermera ökats. I stort sett har eftersträfvats karaktären av naturlig park, och inga tuktade träd förekomma.

Planteringsmaterialet har i första hand anskaffats från svenska träd-

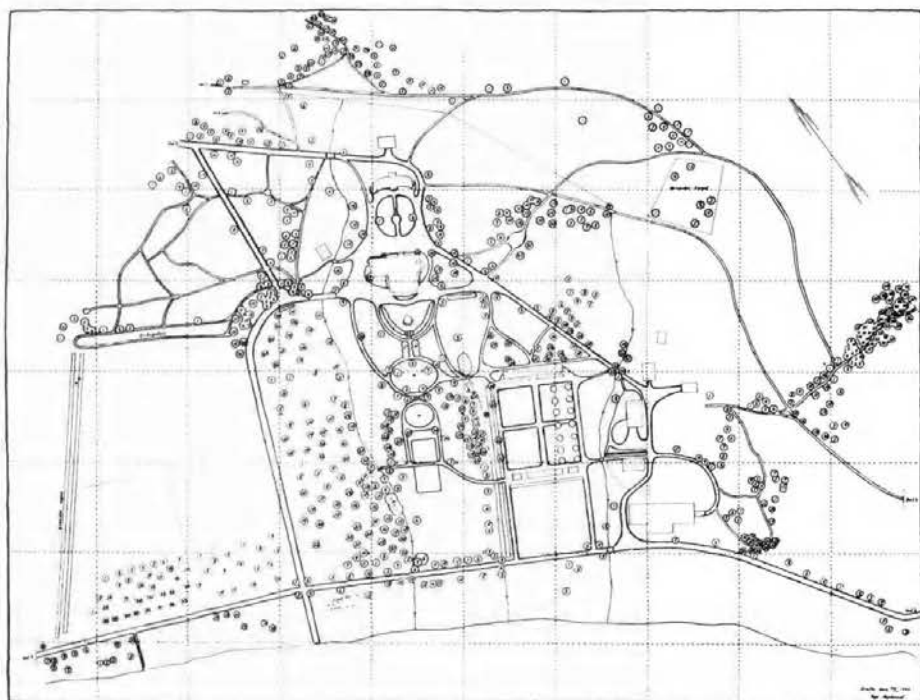

Fig. 19. Drafle. Plan över den centrala delen av anläggningarna, upprättad av T. Asplund 1954. — Central part of the Drafle Arboretum in 1954.

skolor, i andra hand från särskilt Herman Hesse i Tyskland och Arboretum Mustila i Finland. Endast i ett mindre antal fall ha plantor uppdragits från anskaffat frö. — Proveniensfrågan är tyvärr i allmänhet oklar, delvis beroende på att anskaffningen, som nämnts, i regel ej skett direkt från trädens hemland. Vissa utförda försök att få grobart frö ur arborets träd ha hittills icke utfallit väl. Fröna ha i regel redan före kottklängningen varit angripna av insekter. Till de härdighetsuppgifter från detta arboretum, som publicerades av Sylvén i Lustgården 1943, finnes intet väsentligt att tillägga, även om några arter sedermera givit anledning till avvikande omdömen.

Nackdelen med det nordliga läget ($62^{\circ}41'N$) motväges i viss mån av därmed följande längre dagar under vegetationsperioden. De gynnsamma resultat, som ernåtts, torde i ej ringa mån bero på det relativt maritima klimatet, den genomsläppliga jordmånen, berggrundens alkalihalt, det mot nordliga och nordöstliga vindar skyddade läget samt den möjlighet,

Fig. 22. Drafle. Huvudbyggnaden med den praktfulla gullregnsbusken. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Drafle. The main building with an exceptionally large specimen of *Laburnum alpinum*.

som funnits, att erbjuda växlande lokaler med hänsyn till arternas olika krav på ljus, fuktighet och jordmån.

Deltagarna erhöilo en stencilerad lista över de barrträd, som 1959 växte på Drafle; den återges nedan. För dem av deltagarna, som tidigare ej besökt Arboretum Drafle, blev det en enda lång rad av överraskningar. Vacker, växtlig *Larix occidentalis*, en stor, grovstammig *Pinus ponderosa*, underbart vackra *Abies amabilis*, ett bestånd av *Thuja plicata*, grupper av *Picea sitchensis* och *Pseudotsuga taxifolia*. Alla dessa och många, många

Fig. 20. Drafle. Gästvillan. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Drafle. The guest house.

Fig. 21. Drafle. Direktör Ragnar Kempe demonstrerar sitt arboretum. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Drafle. The owner, Mr. Ragnar Kempe, talks to the participants in the excursion about the Arboretum.

Fig. 23. Drafle. Den smalkroniga *Tsuga mertensiana* (= f. *columnaris* Sylvén) vid huvudbyggnaden. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Drafle. A fine *Tsuga mertensiana* of narrow-crowned type.

fler äro förvånansvärt växtliga på denna nordliga breddgrad, men här finnas också en del arter, som ha svårare att uthärda det nordliga klimatet. En sådan är *Sciadopitys verticillata*; en annan, som dock till allas förvåning visade relativt god växtlighet, var den vackra *Picea breweriana*. Vid huvudbyggnaden står en vacker, smalkronig *Tsuga mertensiana* och strax intill ett gullregn av jättedimensioner.

Men förvisso var detta ej det enda märkvärdiga som fanns att se i fråga om lövbärande lignoser på Drafle. Tvärtom är anläggningen synnerligen rik på sådana, och bland dem finnas åtskilliga rariteter. Direktör Kempe nämnde något om detta i sitt hälsningstal:

”När min far hade försökt alla de barrträd, som han trodde rimligtvis kunde växa här, började han med lövträd och buskar, och vid den inventering, som gjordes 1939 och som redovisades i hans bok *Arboretum Drafle*, fanns här ett par, tre gånger så många arter lövträd som barrträd. Någon noggrann senare inven-

Fig. 24. Draffle. Östra ravinen med blommande *Aruncus*. — Foto Ingemar Karlsson 1959. — Draffle, *Aruncus* flowering in the valley.

tering är icke gjord, och det är givet, att även av lövträd och buskar ett avsevärt antal gick ut under de svåra vintrarna 1939–42. Bland dem, som har överlevat och alltså frodas, vill jag särskilt nämna några exemplar av *Juglans cinerea*, den amerikanska gråvalnöten.

Min far var stor norrlandsentusiast, och det beredde honom ett särskilt nöje när han, som fallet var exempelvis vid Föreningens besök 1939, fick visa s. k. sör-länningar, vad som inte bara kunde växa utan också trivas och frodas här uppe i Norrland vid nära 63° nordlig bredd. Jag glömmer aldrig hans min, när en gång en besökare, som steg i land vid bryggan, slog ihop händerna och utbrast: Nej men se, här finns ju lövträd! Då hade han svårt att behärska sig.”

Till det älskvärda värdfolket överlämnade Föreningen en buskpion, *Paeonia suffruticosa*, och en *Picea obovata*, den senare uppdragen i Botaniska trädgården i Uppsala av frö, som erhållits direkt från Tomsk år 1957. Ordförandens tack till direktör och fru Kempe blev jämväl en hyllning till den förres fader, Seth Kempe, för den betydelsefulla gärning,

som han utfört med anläggandet av Arboretum Drafle. Denna förnämliga samling av utländska träd, nu kärleksfullt vårdad av den nuvarande ägaren, har blivit en vallfartsort icke enbart för dendrologer, den har också blivit av betydelse för svenskt skogsbruk, som vill pröva möjligheterna av att införa främmande skogsträd i förhoppning om att någon eller några arter skola kunna vara värda att använda i praktiskt bruk.

Så avslutades den strålande dagen på Hemsön med lunch, och med denna var sommarexkursionen 1959 till ända.

Barrträd odlade i Arboretum Drafle. Alfabetisk förteckning upprättad i juni 1959 av Ragnar Kempe. — Conifers grown in Arboretum Drafle, prov. of Ångermanland (62°41'N.). Alphabetical list drawn up by Ragnar Kempe, June 1959.

Nomenklatur i regel enligt Rehder: Manual of cultivated trees and shrubs (1956). Ungefärlig höjd i meter enligt mätningar i maj 1959 för högsta exemplar. Svenska namn enligt Hylander: Våra prydnadsväxters namn på svenska och latin, 2. uppl. (Stockholm 1960), för några där ej upptagna arter här meddelade av denne. — Nomenclature mainly according to Rehder: Manual of trees and shrubs (1956). Approximate heights in meters according to measurements made in May 1959 of the highest specimen of each species or form.

Latinskt namn med synonymer Latin name with synonyms	Svenskt och engelskt namn Swedish and English names	Hemland Native of	Höjd Height
Abies	Ädelgran – Fir		
alba Mill. syn. pectinata DC.	Silvergran – Silver F.	C. o. S. Europa	24
amabilis (Dougl.) Forbes	Purpurgran – Pacific Silver F.	V. Nordam.	20,5
balsamea (L.) Mill.	Balsamgran – Balsam F.	NÖ. Nordam.	21
cephalonica Loud.	Grekgran – Greek F.	Grekland	5,5
cilicica (Ant. & Kotschy) Carr.	Turkgran – Cilician F.	Mindre As., Syrien	1
concolor (Gord.) Hoopes	Coloradogran – Colo- rado F.	V. USA	15
var. violacea (Roezl) Beissn.			23
excelsior Franco syn. grandis (Dougl.) Lindl.	Kustgran – Giant F.	V. Nordam.	13
faxoniana Rehd. & Wils.	Faxongran – Faxon F.	V. Kina	8
Fraseri (Pursh) Poir.	Virginigran – South- ern Balsam F.	Ö. USA	9
holophylla Maxim.	Nålgran – Needle F.	Mandsch., Korea	4,5
homolepis S. & Z. syn. brachyphylla Maxim.	Nikkögran – Nikko F.	Japan	14
var. umbellata (Mayr) Wils. syn. umbilicata Mayr			6
koreana Wils.	Koreagran – Korean F.	Korea	7
lasiocarpa (Hook.) Nutt. syn. subalpina Engelm.	Berggran – Rocky Mountain F.	V. Nordam.	11
Mariesii Mast.	Aomorigran – Maries F.	Japan	13

Latinskt namn med synonymer Latin name with synonyms	Svenskt och engelskt namn Swedish and English names	Hemland Native of	Höjd Height
nephrolepis (Trautv.) Maxim.	Amurgran – Amur F.	Ö. Sibir., N. Kina	12
nordmanniana (Stev.) Spach	Nordmannsgran – Nordmann F.	Kaukas., Mindre As.	10,5
pinsapo Boiss.	Spanskgran – Spanish F.	Spanien	1
procera Rehd. syn. nobilis (Dougl.) Lindl.	Kaskadgran – Noble F.	V. USA	3
f. glauca (Ravenscr.) Rehd.		V. USA	7
recurvata Mast.		V. Kina	5,5
sachalinensis (Fr. Schmidt) Mast.	Sachalingran – Sacha- lin F.	N. Japan, Sa- chalin, Kuril.	15
sibirica Led.	Pichtagran – Siberian F.	Sibirien	23
sibirica × Veitchii			15
sutchuenensis (Franch.) Rehd. & Wils.		V. Kina	5
Veitchii Lindl.	Fujigran – Veitch F.	G. Japan	20
Chamaecyparis	Cypress – Cypress		
obtusa (S. & Z.) Endl.	Japansk cypress – Hinoki C.	Japan	1,5
pisifera (S. & Z.) Endl. f. filifera (Sénécl.) Voss	Ärtcypress – Sawara C.	Japan	9 3,5
f. squarrosa (Zucc.) Beissn. & Hochst.			5,5
f. sulphurea (Kent.) Rehd.			3,5
Larix	Lärk – Larch		
decidua Mill. syn. europaea DC.	Europeisk lärk – Eu- ropean L.	N. o. C. Europa	20
× eurolepis Henry (decidua × leptolepis)	Hybridlärk – Hybrid L.		7
Gmelinii (Rupr.) Kuzen. syn. dahurica Turcz.	Mongolisk lärk – Da- hurian L.	Ö. Sibir.	20
var. japonica (Rgl) Pilg. syn. kurilensis Mayr	Kurilerlärk – Kurile L.	Sachalin, Kuril.	9
laricina (Dur.) C. Koch syn. americana Michx	Kanadalärk – Ameri- can L.	N. Nordam.	5
leptolepis (S. & Z.) Gord. syn. Kaempferi Sarg.	Japansk lärk – Japa- nese L.	Japan	24

Latinskt namn med synonymer Latin name with synonyms	Svenskt och engelskt namn Swedish and English names	Hemland Native of	Höjd Height
<i>occidentalis</i> Nutt.	Västamerikansk lärk – Western L.	V. Nordam.	15
<i>sibirica</i> Led.	Sibirisk lärk – Siberian L.	NÖ. Ryssland, Sibirien	18
Picea	Gran – Spruce		
<i>abies</i> (L.) H. Karst. f. <i>virgata</i> (Jacques) Rehd.	Ormgran – Snakebranch S.	N. o. C. Europa	7
<i>abies</i> ssp. <i>obovata</i> (Led.) Hultén syn. <i>obovata</i> Led.	Sibirisk gran – Siberian S.	N. Europa t. Kamtch.	8
<i>asperata</i> Mast.		V. Kina	8,5
<i>bicolor</i> (Maxim.) Mayr syn. <i>alcockiana</i> (Veitch & Lindl.) Carr.	Japansk gran – Alcock S.	Japan	17
<i>breweriana</i> S. Wats.	Slöjgran – Brewer S.	V. USA	4
<i>Engelmannii</i> (Parry) Engelm.	Engelmannsgran – Engelmann S.	V. Nordam.	22
f. <i>glauca</i> (R. Sm.) Beissn.			
<i>glauca</i> (Moench) Voss syn. <i>alba</i> Link, <i>canadensis</i> (Mill.) Britt.	Vitgran – White S.	N. Nordam.	20
<i>Glehnii</i> (Fr. Schmidt) Mast.	Glehngran – Sachalin S.	Sachalin, Japan	7,5
<i>jezoensis</i> (S. & Z.) Carr. syn. <i>ajanensis</i> Fisch.	Ajangran – Yeddo S.	Mandsch., N. Japan, Sachalin	14
<i>Koyamae</i> Shiras.		Japan, Korea	6,5
<i>mariana</i> (Mill.) B.S.P. syn. <i>nigra</i> Ait.	Svartgran – Black S.	N. Nordam.	11
<i>montigena</i> Mast.		V. Kina	6,5
<i>omorika</i> (Panč.) Purkyne	Serbisk gran – Serbian S.	SÖ. Europa	20
<i>orientalis</i> (L.) Link	Orientalisk gran – Oriental S.	Kaukas., Mindre As.	2
<i>pungens</i> Engelm. var. <i>argentea</i> Beissn. var. <i>glauca</i> (Rgl) Beissn.	Blågran – Colorado S.	Mell. USA	19 19
<i>purpurea</i> Mast.		V. Kina	5
<i>retroflexa</i> Mast.		V. Kina	6,5
<i>sitchensis</i> (Bong.) Carr. f. <i>speciosa</i> (Beissn.) Rehd.	Sitkagran – Sitka S.	V. Nordam.	13 3

Latinskt namn med synonymer Latin name with synonyms	Svenskt och engelskt namn Swedish and English names	Hemland Native of	Höjd Height
Pinus	Tall – Pine		
banksiana Lamb.	Banksianatall – Jack P.	NÖ. Nordam.	13
cembra L.	Cembratall – Swiss Stone P.	N. Eur., N. As., NÖ. Ryssl.	19
contorta Dougl. var. latifolia Engelm. ex S. Wats. syn. murrayana Balf.	Contortatall – Lodge- pole P.	Klipp. bergen	15
flexilis James	Mjuktall – Limber P.	V. Nordam.	7
Heldreichii Christ var. leuco- dermis (Ant.) Markgr. syn. leucodermis Ant.	Bosnisk tall – Bos- nian P.	Balkan, S. Ital.	2,5
koraiensis S. & Z.	Koreansk tall – Kor- ean P.	Japan, Korea	5
monticola Dougl.	Vit-tall – Mountain White P.	V. Nordam.	11
mugo Turra syn. montana Mill.	Bergtall – Mountain P.	C. o. S. Europa	5,5
var rostrata (Ant.) Hoopes syn. uncinata Ramond		Pyren. till V. Alp.	9
nigra Arnold syn. austriaca Höss, laricio Poir.	Svarttall – Austrian P.	C. o. S. Eur., Mindre As.	5,5
parviflora S. & Z.	Silvertall – Japanese White P.	Japan	6
peuce Griseb.	Makedonisk tall – Ma- cedonian P.	Balkan	10
ponderosa Dougl.	Gultall – Western Yel- low P.	V. Nordam.	25
pumila (Pall.) Rgl		NÖ. Sibir., Japan	0,5
strobis L.	Weymouthtall – White P.	N. Nordam.	20
Pseudotsuga			
taxifolia (Poir.) Britton syn. Douglasii (Lindl.) Carr., Menziesii (Mirb.) Franco	Douglasgran – Doug- las Fir	V. Nordam.	15
var. glauca (Beissn.) Schneid. syn. glauca Mayr		Klipp. bergen	14
Sciadopitys			
verticillata S. & Z.	Solfjäderstall – Um- brella Pine	C. Japan	1,5

Latinskt namn med synonymer Latin name with synonyms	Svenskt och engelskt namn Swedish and English names	Hemland Native of	Höjd Height
Taxus	Idegran – Yew		
baccata L.	Vanlig idegran – English Yew	Eur., N. Afr., V. As.	2,5
cuspidata S. & Z.	Japansk idegran – Japanese Yew	Japan, Korea, Mandsch.	4
Thuja	Tuja – Arbor-vitae		
koraiensis Nakai	Koreansk tuja – Korean A.	Korea	4,5
occidentalis L.	Vanlig tuja – American A.	NÖ. Nordam.	9,5
f. filiformis (Beissn.) Rehd.			4,5
f. lutescens (Beissn.) Schneid.			5
plicata D. Don ex Lamb. syn. gigantea Nutt.	Jättetuja – Giant A.	NV. Nordam.	12
Standishii (Gord.) Carr.	Japansk tuja – Japanese A.	Japan	8
Thujopsis			
dolabrata (L. fil.) S. & Z.	Hiba – Hiba Arbor-vitae	C. Japan	3,5
Tsuga	Hemlock – Hemlock		
canadensis (L.) Carr.	Vanlig hemlock – Common H.	NÖ. Nordam.	5
caroliniana Engelm.	Carolinahemlock – Carolina H.	SÖ. USA	4,5
diversifolia (Maxim.) Mast.	(Nord-)japansk hemlock – Northern Japanese H.	Japan	11
mertensiana (Bong.) Carr. syn. pattoniana (Jeffer.) Engelm.	Berghemlock – Mountain H.	V. Nordam.	12
f. columnaris Sylvén			17
Sieboldii Carr.	Sydjapansk hemlock – Southern Japanese H.	Japan	5

Summary

A dendrological excursion through southeastern Norrland

In 1959 the Swedish Society for Dendrology and Park Culture made an excursion through parts of eastern Norrland, starting in Gävle (60°41' N.). During the first day the participants devoted their attention to forest tree breeding as carried on at the forestry school of Kratte Masugn. This belongs to the Forestry Board of Gävleborg County and has nurseries and seed orchards, established for producing forest tree seed of pine (*Pinus silvestris*), spruce (*Picea abies*) and larch (*Larix* spp.). In a seed orchard of pine about 30 very outstanding trees ("plus trees") are multiplied by grafting. These are selected from millions of trees in a seed supply district, e.g. northern Hälsingland between Lat. 61° and 62° N. and at heights from 300 to 500 m above sea-level. The grafts are planted on a 25 acre field, and the space between the grafts is 15 × 15 feet. In whole Sweden there will be some two thousand acres of seed orchards for producing seeds for future forests. Swedish forest tree breeding has also begun to test the plus trees by studying their progenies after artificial crossing. Kratte Masugn has a "tree show" with about 500 clones of forest trees and about ten grafts of each clone. These "living archives", where all individuals grow under the same environmental conditions, give a good idea of the true type of the trees.

Since so many indigenous species also play a great part as ornamental trees in gardens, city parks etc., the provenance and the growth type are of great importance also in this respect. Unfortunately, this point has hitherto been much neglected; thus, for instance, the birches (*Betula verrucosa*, *B. pubescens*), so characteristic of many towns in northern Sweden, have often been imported from South Sweden or even from Denmark and Germany, and have then proved definitely inferior to material which could have been found in the vicinity. In *Betula* there are also indigenous types which have not yet been tried in horticulture but which would mean valuable additions to the Swedish nursery material.

In Gävle, the Silvanum foundation in connection with a forest museum in 1956 started to establish an arboretum, named Valls Hage and planned to be completed in 1961. This arboretum, devoted exclusively to indigenous species, will contain about 400 kinds of Swedish trees and shrubs, representing about 85 different species including several varieties, forms and ecotypes. — The parks of Gävle contain many interesting foreign species of conifers as well as of deciduous trees and shrubs. Some of them are mentioned on pages 39–40.

In a forest nursery at Friggesund a lecture was given on nursery management and economic forestry, stressing the importance of silviculture also for dendrology and the need of better contact between the dendrologists and foresters, in fact, one of the purposes of this excursion.

Further north, Hudiksvall and Sundsvall were visited. Here the plantations in the old parts of the towns were studied as well as those of the modern quarters. In the park at Merlo, near Sundsvall, which dates from 1883, several more or less southern trees grow very well, e.g. *Fagus sylvatica*, native of South Sweden, and *Quercus robur*. Here, far north of its natural limit, the latter species in many years sets mature seed and has in fact given rise to a whole stand of subspontaneous tree-formed individuals. In the garden school and nursery of Söråker in

the same district there are also several interesting native and foreign trees, one of the most remarkable of which is the Swedish *Populus tremula* f. *erecta* (Fig. 55).

At Bergeforsen, a new hydro-electric power station, the important work of landscaping after dam-building was discussed. For binding the loose material of new slopes several indigenous trees and shrubs have been used, for instance, *Alnus incana*, *Salix* spp. and *Myricaria germanica*, and in this way it has been possible to "arrange" a vegetation of native type.

The last day was spent at the Drafle Arboretum on an island in the mouth of the river Ängermanälven, Lat. 62°41' N. This internationally well-known arboretum was built up (from 1890 onwards) by one of the leading men of the Swedish forestry industry, Mr. Seth Kempe, and was described by him in the profusely illustrated book "Arboretum Drafle" (Uppsala 1940). It now belongs to his son, Mr. Ragnar Kempe, who has successfully continued his father's work and who guided the excursion through the arboretum. This now holds about 100 kinds of conifers (listed above, p. 63-67) and an important collection of deciduous trees and shrubs. An astonishing number of species from latitudes as far south as 40° grows here very well. As a matter of fact, less than ten of the foreign species from the northern hemisphere grown at Drafle have their natural habitats so far north.

Since Swedish foresters have recently taken an increased interest in certain foreign trees—for instance, *Larix* species, *Pseudotsuga* and *Abies lasiocarpa*—the Drafle arboretum means very much not only for testing ornamental trees but for practical forestry too.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Styrelseberättelse för år 1958

Föreningens årsmöte hölls den 9 mars 1958 på hotell Apollonia, Stockholm, i närvaro av ett 80-tal medlemmar.

Sedan styrelsens och revisorernas berättelser för 1957 godkänkts, beviljades styrelsen full ansvarsfrihet för det gångna året. Till ordförande för 1958 omvaldes med acklamation greve T. G. von Seth, till ledamöter för perioden 1958–1961 valdes direktör B. Billbäck, överjägmästare M. Juhlin-Dannfelt, assistent E. Söderberg, trädgårdsarkitekt S. Linde och docent T. Arnborg samt till suppleanter för samma tidsperiod friherrinnan Görvel Gyllenstierna och trädgårdsarkitekt Vera Norin. Vid fyllnadssval av suppleanter efter uppkomna vakanser valdes för ett år trädgårdsmästarna H. Wanderoy och E. Hedström. Till revisorer för 1958 valdes direktör S. Gréen och forstmästare B. Ditzinger med trädgårdsarkitekt B. Mo som suppleant.

Årsmötet beslöt vidare,

att avgifterna fr. o. m. 1958 skulle höjas till kr. 20: — för årsbetalande och kr. 300: — för ständiga ledamöter,

att årets stora exkursion skulle förläggas till Irland under tiden 10–15 maj, att endagsexkursioner skulle arrangeras i Västsverige (Göteborg med omgivning), i Östsverige (Uppsala och Ultuna) och i Sydsverige.

Efter årsmötet samlades man till den traditionella dendrologmiddagen, och därefter kåserade stadsträdgårdsmästare K. E. Axelsson, Göteborg, över ämnet "Våra naturparker och deras skötsel" (se bil. 1). Till sist visades en hel del vackra bilder från Blekinge-exkursionen 1957, och vi fick på nytt uppleva de oförglömliga skönhetsintryck, som de utomordentligt trevliga dagarna givit dem som varit med.

Styrelsen har under det gångna året med all kraft gått in för att intressera landets kommunala myndigheter och även så plantskolor o. d. att teckna medlemskap i föreningen. En hel del nya medlemmar har föreningen också fått som en följd av detta. Vid årsskiftet 1958–59 hade föreningen 430 medlemmar, varav 8 hedersledamöter, 8 stödjande och 40 ständiga ledamöter.

De av årsmötet beslutade exkursionerna har genomförts enligt uppgjorda planer, och deltagarintresset bland medlemmarna har varit glädjande stort. En närmare redogörelse beträffande vad som tilldrog sig på exkursionerna, hur de uppskattades och resultaten av desamma är väl knappast nödvändig, då speciella exkursionsberättelser bifogas. (Om Irlandsexkursionen se uppsatserna ovan av Vera Norin och Nils Hylander, om de övriga bil. 2-3.) Det kan väl räcka med att konstatera, att vi gynnats av vädrets makter i allra högsta grad och att deltagarna erhållit massor av oförglömliga och vackra reseminnen. Alltså, de stå sig gott i jämförelse med övriga exkursioner, som föreningen under årens lopp anordnat.

Den exkursion till lämpliga mål i Sydsverige, som skulle ha ordnats under hösten, blev dock uppskjuten. Den kommer att i stället anordnas i vår. Detta för att tillmötesgå ett rätt allmänt önskemål bland våra medlemmar i denna del av vårt land.

Föreningens kassaställning den 31 dec. 1958 framgår av bifogade räkenskapsöversikt.

Kassaställning den 31 december 1958

Ingående behållning:

Å postgiro	111: 09	
Å sparkassa	22: 26	
Kontant i kassan	—: 51	133: 86

Inkomster 1958:

Årsavgifter	7 310: —	
Stödj. medlemmar	850: —	
Ständ. medlemmar	900: —	
Lustgården	4 556: 75	
Räntor	593: 71	
Diverse ink.	550: 95	
Statsbidrag	750: —	15 511: 41
Skattmästaren, fordran		234: 83
	Kronor	15 880: 10

Utgifter 1958:

Lustgården	10 611: 71
Arvoden	2 024: 15
Porto och tel.	294: 65
Sammanträden	35: 70

Skrivmateriel etc.....	154: 48	
Distribution	612: 70	
Diverse utg.	414: 50	14 147: 89

Utgående behållning:

Å postgiro	176: 12	
Å sparkassa	127: 82	
Kontant i kassan	—: —	303: 94
Omföringar.....		1 428: 27
	Kronor	15 880: 10

Tillgångar och skulder den 31 december 1958

Disponibla medel:

Postgiro	176: 12	
Sv. H. spark. 36542.....	127: 82	
Sv. H. spark. 36894.....	—: 45	304: 39

Skulder:

Skattmästaren	234: 83	234: 83
Tillgångar utöver skulder	Kronor	69: 56

Ej disponibla tillgångar:

Lager av Lustgården	100: —	100: —
---------------------------	--------	--------

Ständiga ledamöters fond:

K. rik. Sveriges Statshyp. k. 3 % obl. 1935 ..	5 000: —	
K. rik. Sveriges Statshyp. k. 3 ½ % obl. 1941 .	1 000: —	
Sv. Stat. Försv. lån 3 ½ % obl. 1942	1 000: —	
Sv. H. spark. 36894.....	1 300: —	8 300: —
Summa ej disponibla tillgångar	Kronor	8 400: —

Uppsala den 15 januari 1959.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Dess styrelse

Torgil von Seth

Erik Hedström

Våra naturparker och deras skötsel

I samband med föreningens för dendrologi och parkvård årsmöte den 9 mars 1958 kåserade stadsträdgårdsmästare Karl E. Axelsson, Göteborg, över ämnet "Våra naturparker och deras skötsel".

Hr Axelsson framlade i sitt kåseri den kommunale parkvårdarens erfarenheter från skötseln av de nog så stora skogs- och parkområden, som dels sedan gammalt ägs av kommunerna och dels vid inkorporering allt oftare inlemmas under deras förvaltning. Det gäller då alltid att på billigaste sätt se till, att områdena inte får förvildas och växa igen. Man måste gallra ordentligt men med största urskiljning och hela tiden med sikte på att växtmaterialet får ordentliga möjligheter att utveckla sig till full storlek och skönhet. Stamma inte upp träden i onödan, låt dem växa naturligt, överdriv inte borttagandet av torra grenar o. d. Ekar och tallar t. ex. är vackrare utan allt för stora ingrepp, och de rensar sig bäst själva. Gångstigar och vägar för den lättaste trafiken bör ledas så, att de tjänar sitt ändamål på bästa sätt, men även så att de märks så litet som möjligt. Avstå från kanthuggning och dylikt; låt i stället vägrenarna få växa igen och bilda en naturlig övergång till den egentliga vildmarken.

I möjligaste mån bör man slå vakt om de inhemska träden och buskarna, när det gäller att spara det som skall vara kvar vid utrensning och gallring eller när det gäller valet av material vid nyplantering eller komplettering. De har de naturliga förutsättningarna för att trivas och bryter inte av gentemot sin miljötrogna omgivning. Var försiktig med att anlägga enbart dendrologiska synpunkter, hur frestande det än kan vara, när det gäller våra naturparker.

Vid användandet av de kemiska bekämpningsmedlen mot okynnesvegetationen, slyen o. d., manade talaren till stor försiktighet. Annars kan följden bli, att värdefulla träd och buskar såväl som vildfloran skadas för långa tider framåt. Det bästa sättet är fortfarande att rotrycka plantorna, när de är små, även om detta kostar både tid och arbete. Det lönar sig i längden. Och røj inte bort alla buskage o. d. Tänk på att småfåglar och annan vildfauna behöver något att häcka och skydda sig i.

Så kom talaren in på det allt mer förekommande bruket att avlägsna det nedfallna lövet i våra naturparker och lövskogsdungar. Han avrådde bestämt från detta. Måste det göras av estetiska skäl eller andra orsaker, så gör det helt lätt, eller ännu hellre, låt maskinerna pulverisera lövet. Då blåser det icke så lätt omkring och skräpar och lövtäcket blir icke heller

för tätt för undervegetationen. Det bildas i stället rikligt med mulljord till båtнад för en vackrare vildflora att sprida sig i.

Till sist kom föredragshållaren in på problemet, hur man för rimliga kostnader skall kunna sköta slåttern och gräsklippningen av sådana stora parkområden och gräsbackar. Han redovisade för resultaten från de rätt omfattande tids- och kostnadsstudier, som gjorts inom Göteborgs parkförvaltning. Man har använt sig av såväl den gamla hedervärda lieslagningen som av maskiner av olika kapacitet och storleksordning. En tabell följer här över de olika metoderna: den är uppgjord efter ackordspriser gällande för 1956.

Kostnadsjämförelse för slätter beräknat för 100 kvm.

Redskap	Kostnad per gång	Antal ggr per år	Årskostnad
lie	4: 29	2	8: 58
Irus, Belos 48,5"	2: 40	4	9: 60
handmaskin 16"	1: 13	20	22: 60
motormaskin 30"	0: 45	20	9: 00
motormaskin 36"	0: 41	20	8: 20
motormaskin Jac. 70"	0: 22	20	4: 40
trippelaggregat	0: 13	20	2: 60

Efter hr Axelssons anförande följde en stunds diskussion i vilken docent N. Hylander framhöll, att även om maskinerna oerhört mycket förbilligar och förenklar slätterarbetet, så finns det områden som det endast går att slå med lie. Det gäller alltså både och — inte antingen eller. En sak som hr Axelsson livligt instämde i. Trg.arkitekt S. Hermelin ville ytterligare understryka, att naturparken bör vara fri från inblandning av främmande trädslag o. d. men att det i våra kulturparker och trädgårdar är enbart till fördel, om man inplacerar en del av de vackraste och hårdigaste arterna av främmande härkomst. Det berikar parken och skapar många gånger rikare färgvariation. Trg.arkitekt Ulla Bodorff framhöll, att hon för sin del praktiserat att bränna lövet vart annat eller vart tredje år och det med mycket gott resultat. Det hade vildfloran trivts bra med, och t. ex. liljekonvaljen hade spritt sig ordentligt efter detta. Att helt låta allt löv ligga kvar efter t. ex. ek, vars löv är ganska svärmultnat, trodde hon skulle verka kvävande på viss slag av vildfloran.

Upptecknat av sekreteraren.

Den västsvenska exkursionen 1958

Exkursionen i Göteborgstrakten den 30–31 augusti 1958 samlade nära sextiofem deltagare från hela landet. Ca 30 st. embarkerade på lördagen kl 17.15 "Viking", som ställts till vårt förfogande av vår dendrologkollega fil. dr Philip Lindstedt, för en två timmars färd i skärgården med en utlovad middag hägrande på Långedrags restaurant. Den goda hunger vi hoppats skulle överfalla deltagarna saboterades framgångsrikt av alla godsaker i fast och flytande form, som dukades fram ombord.

Under färden hade vi ett gott tillfälle att utifrån uppleva morgondagens första punkt på programmet — Rya skog och dess typiskt västanvindstuktade siluett.

Söndagen kommer att gå till hävderna som dagen när sommaren kom till byn för att stanna till långt in i november. Morgonen var grå men varm, och plötsligt slog solvärmen ut och gjorde allt till en fest. Rya skog skötes föredömligt av stiftsjägmästare Nils Ekberg och jägmästare Tore Svensson på Skogssällskapet, och under deras initierade ledning upplevde vi denna lilla pärla av ursprunglig västkustvegetation, som våra fäder framsynt sparat för kommande generationer som ett ypperligt studiematerial för alkärresflora, lövängar och strandvallar.

Härifrån åkte vi till dr Lindstedts trädgård på Färjenäs — ursprungligen planterad som engelsk park i miniatyr, men numera en mycket pittoresk formträdgård där t. o. m. stora bokar ha fått ett helt nytt utseende. Hur detta varit möjligt skall man fråga mästern Gullberg i Botaniska trädgården om. Här noterades ett härligt valnötsträd, som klarat de svåra vintrarna och bär riklig frukt. Dessutom *Rhus typhina* och *Rhus typhina laciniata*.

Från bergets topp bevakas och avnjutes hamninloppet till Göteborg. Vi åkte sedan in genom staden och genom Slottsskogen, som denna dag särskilt väl kunde ta upp konkurrensen med Hyde Park både beträffande folkliv och nästan ilsket gröna gräsmattor. Där tillåter stadsträdgårdsmästare Karl Axelsson både lek och vila på gräset. Så till Gunnebo, där lunchen väntade i djupa källarvalven. Trädgårdsarkitekt Walter Bauer, som hjälpt Mölndals Stad med restaureringen av trädgården, kunde dessvärre inte vara med, men trädgårdsarkitekt Sven Ingvar Andersson, Hälsingborg, gav oss en ypperlig resumé över detta slag av anläggningar, där de stramt klippta häckarna kontrastera mot voluminösa trädgrupper. Den engelska parken skötes av jägmästare Lennart Hildingsson på Skogssäll-

skapet, och en diskussion om vissa trädgrupperns vara eller icke vara lämnade nog intet slutgiltigt svar. Byggnaden besågs även invändigt där stort arbete nedlagts för att återställa allt i ursprungligt skick.

Vår färd gick vidare över Pixbo via Råda lilla fina, röda träkyrka, genom Leif Ekmans ekskogar fram till Säteriet. Mitt i skogen utspann sig en livlig diskussion om sättet att klara slyet i parklandskapet. Detta problem tas upp i alla parker, men något slutgiltigt ha vi ännu inte hört i frågan. Många sätt ha prövats — med föga framgång.

Under det vi förfriskades med bl. a. ljuvliga blå druvor av gårdens egna, gav Leif Ekman oss en högst personlig orientering i Råda historia. Sedan vi alla druckit varandra till på dendrologers vis samt värdfolk och arrangörer avtackats, voro vi mogna att spridas för vinden. De som hade tid fingo en oförglömlig promenad till "näset", där största delen består av ekskog och en mindre del på nordsidan av en rasbrant av 150-årig granskog. Det är en högst stämningsmättad pelarsal, som sparas som skogsmuseum.

Göteborg den 7 januari 1959.

Vera Norin

Bilaga 3.

Med dendrologer i några trädgårdar och parker i Uppsala den 14 september 1958

Ovannämnda söndag på morgonen samlades ett 25-tal intresserade dendrologer vid Linnéträdgården för att i sakta mak få tillfälle att lustvandra och beskåda, vad man under senare år lyckats åstadkomma, när det gäller att restaurera och återställa i sitt ursprungliga skick denna ärorika och viltberömda gamla trädgård. Det var med stort och synbart intresse vi följde trädgårdens vårdare, trädgårdsmästare S. Pettersson, under hans utomordentliga demonstration. Han inledde med några historiska data angående trädgården, erinrade om under vilka förhållanden Carl von Linné arbetade och verkade, hans planer och resultat, och förde oss sedan runt i den till ytan så lilla men ändå så innehållsrika trädgården. Den nyrestaurerade orangeribyggnaden, en gång i tiden Linnés övervintrings- och växthus, men numera använt som OD:s övningslokal och i andra akademiska sammanhang, beundrades och kommenterades. Vi fick också tillfälle att titta in i Linnémuseet och där se den underbart vackra och enkom för Linné tillverkade linnéaservisen m. fl. rariteter.

Så följde en bussfärd genom de östra delarna av staden där ett uppehåll småningom gjordes i det s. k. Salabackeområdet. Där fick vi se det moder-

naste och nyaste, när det gäller att samordna byggnader och trädgårdsanläggning i en stad. Byggnadsplanerare och trädgårdsfolk har här lyckats synnerligen väl med att ge ett mycket stort antal människor en trivsam hemvist. De ha ordnat huskropparna så, att stora innergårdar bildats, och dessa har anlagts och planerats så att de verkligen kan utnyttjas i full utsträckning. Centralt i det hela ligger sedan den jättestora "Källparken", med friluftsaula, lek- och bollplaner samt plats för hela denna stadsdels befolkning att fritt röra sig på.

Efter en välbehövlig och uppskattad lunchpaus fortsatte vi vår färd till Botanisk-genetiska trädgården ute vid Ultuna. Under assistent Örstams ledning fick vi där ta del av arbetet vid denna institution. Att närmare gå in på detta skulle taga för stor plats i denna redogörelse. Kort sagt fick vi erfara, hur olika en hel del av vad vi i vardagligt tal kallar vanliga svenska växter kan bete sig när de uppträder i olika delar av landet och under olika växtbetingelser. Och det var i många fall rent förbryllande hur olika samma art kunde se ut. Men även en hel del annat fick vi taga del av. Bl. a. väckte naturligt nog de olika flikbladiga, rödbladiga, pelarformiga och hängande formerna av björk, alm, ek, lönn m. fl. träd stort intresse. Och litet till mans diskuterade man deras praktiska användning vid anläggning i sin trädgård. Men tiden hastade, och efter ett besök i trädgårdens tropiska växthus var det dags att skiljas åt efter en lyckad samvaro, givande och intressant men också intimt trivsam, som den brukar vara oss dendrologer emellan.

Uppsala den 10 oktober 1958.

Erik Hedström

Revisionsberättelse för år 1958

Undertecknade, utsedda att granska Föreningen för Dendrologi och Parkvårds räkenskaper och förvaltning under år 1958, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Vid revisionen ha vi granskat räkenskaper och verifikationer samt med ledning av bankernas uppgifter kontrollerat alla tillgodohavanden. Den separat förda redovisningen för föreningens exkursion till Irland har kontrollerats. Föreningens medel förvaltas av Aktiebolaget Svenska Handelsbanken.

Rörande föreningens inkomster och utgifter under året samt tillgångar och skulder den 31 december 1958 hänvisa vi till den i föreningens kassabok införda balansräkningen, vilken är i överensstämmelse med föreningens räkenskaper.

Då vi sålunda funnit, att räkenskaperna äro noggrant och omsorgsfullt förda och att styrelsen nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete på att tillvarataga föreningens intresse, hemställa vi om full och tacksam ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen omfattar.

Uppsala den 2 februari 1959.

Sven Gréen

Björn Ditzinger

Styrelseberättelse för år 1959

Föreningens årsmöte hölls den 15 mars 1959 på hotell Apollonia i Stockholm i närvaro av ca 100-talet medlemmar. Sedan styrelsen och revisorernas berättelser för 1958 godkänkts, beviljades styrelsen full ansvarsfrihet för det gångna året. Till ordf. för 1959 omvaldes med acklamation greve T. G. von Seth, till ledamöter för perioden 1959-62 omvaldes dir. G. Callmar, professorerna R. E. Fries och N. Sylvén samt doc. M. Fries samt nyvaldes trädg.ark. Vera Norin. Till suppleanter för samma period omvaldes fil. dr N. Dahlbeck, trädgårdsmästarna H. Wanderoy och E. Hedström samt nyvaldes godsägare L. Ekman. Till revisorer för 1959 omvaldes dir. S. Gréen och forstmästare B. Ditzinger med trädg.ark. B. Mo som suppleant.

Årsmötet beslöt en omredigering av stadgarnas § 4, som numera har följande lydelse:

"§ 4. Föreningens ledamöter bestå av

- a) *hedersledamöter*, vilka ej betala några avgifter,
- b) *årsbetalande ledamöter*, vilka årligen betala av årsmöte fastställd avgift,
- c) *ständiga ledamöter*, vilka en gång för alla betala av årsmötet fastställd avgift,
- d) *stödjande ledamöter*, vilka antingen inbetala en årlig avgift eller en engångsavgift som fastställs av årsmötet.

Föreningens utgifter bestridas av medel som inflyta från årsbetalande ledamöter samt av årsavgifterna från stödjande ledamöter. Avgifter, som inbetalats av ständiga ledamöter, avsättas till en fond benämnd 'Ständiga ledamöters fond'. Ränteavkastningen från denna fond får användas till bestridande av föreningens utgifter. Därest föreningens verksamhet kräver tillskott ur fonden, äger årsmötet besluta härom."

Denna stadgeändring fastställdes sedan på ett extra årsmöte den 25 juni i Gävle.

Trädgårdsarkitekt Ulla Bodorff höll ett föredrag över ämnet "Trädgårds-konst i stadsbyggnaden — från Florida över New York till Seattle och Los Angeles" beledsagat med färgbilder. Efter årsmötet, vid den traditionella dendrologmiddagen, visades ett mycket stort antal färgbilder från 1958 års resa i Irland.

Föreningen har efter årsmötesbeslut kallat prof. Kai Gram, Köpenhamn, till sin hedersledamot. Prof. Gram har i skrivelse tackat och uttryckt sin stora glädje över detta.

Ett par inom föreningen synnerligen verksamma medlemmar har under året avlidit, nämligen prof. Carl G. Dahl, Hjo, och assistenten vid Bergi-anska trädgården Erik Söderberg. Den förre var en av föreningens stiftare, mångårig styrelseledamot och exkursionsledare m. m., den senare var revisor och styrelseledamot under många år. Båda har utfört ett mycket förtjänstfullt arbete för föreningens fromma, och deras minne kommer att bevaras med tacksamhet.

Den av årsmötet beslutade sommarexkursionen till södra Norrland genomfördes under utomordentligt vackert väder. Att deltagarna, ca 50-talet medlemmar, blev så nöjda och belåtna med resultatet av resan var till största delen demonstrationsledarens, doc. T. Arnborgs, förtjänst. Hans utomordentliga sätt att informera om vad som skulle komma att visas vid de olika exkursionsmålen gjorde, att det sedan icke var någon svårighet att följa med vid de olika demonstrationerna. En redogörelse för exkursionen bifogas. Dock finns det väl all anledning att än en gång notera den utomordentligt stora gästfrihet som visades oss framförallt av länsjägmästare E. Persson och hans medhjälpare i Gävle, jägmästare och fru C. H. Zacco i Friggessund samt dir. och fru Ragnar Kempe på Dralle, Härnösand.

En synnerligen uppskattad och intressant dendrologträff var den 27 sept. anordnad på Ekebo, Källstorp, där dr C. L. Kiellander tog deltagarna med på en rundvandring och demonstrerade de framgångsrika arbeten som Föreningen för Skogsträdsförädling bedriver. Efter lunchpausen fortsattes färden till Wrams Gunnarstorp där godsägare och fru R. Tornérhjelms älskvärd tog emot och visade såväl slottet som den vackra och väl-skötta parken. Ett 60-tal medlemmar deltog, och tacksamheten var stor emot exkursionsvärdarna samt den som hållit i trådarna för det hela, dir. Gunnar Callmar.

Ovanstående båda exkursioner kommer att skildras i kommande nummer av Lustgården.

Föreningens styrelse har haft två protokollförda sammanträden och dess arbetsutskott ett under det gångna året. Dessutom har en hel del ärenden behandlats per telefon.

Vid årsskiftet 1959–60 hade föreningen 394 medlemmar, varav 7 hedersledamöter, 10 stödjande och 38 ständiga ledamöter.

Föreningens kassaställning den 31 dec. framgår av bifogade räkenskapsöversikt.

Kassaställning den 31 december 1959

Ingående behållning:

Å postgiro 1607	176: 12	
Å sparkassa 36542	127: 82	
Kontant i kassan	— : —	303: 94

Inkomster 1959:

Årsavgifter	7 455: —	
Stödjande medlemmar	800: —	
Räntor	553: 58	8 808: 58
	Kronor	9 112: 52

Utgifter 1959:

Lustgården	3 796: 30	
Redaktionsutlägg	1 100: —	
Sekretariat	450: —	
Skattmästeri	450: —	
Föredragshållare etc.	194: 85	
Div. utgifter	146: 70	
Porto	277: 07	
Telefon	8: 55	
Sammanträden	285: 88	
Skrivmateriel	60: 76	
Distribution	133: 08	
Exkursioner	205: 39	
Skuld	234: 83	
Fond	57: 81	7 401: 22

Utgående behållning:

Å postgiro 1607	93: 15	
Å sparkassa 36542	1 613: 70	
Kontant i kassan	4: 45	1 711: 30
	Kronor	9 112: 52

Tillgångar den 31 december 1959

Disponibla medel:

Å postgiro 1607	93: 15	
Å sparkassa 36542	1 613: 70	
Å sparkassa 36982	58: 26	
Kontant i kassan	4: 45	1 769: 56
	Kronor	1 769: 56

Ej disponibla tillgångar:

Lager av Lustgården	100: —	
Ständiga ledamöters fond:		
Konungariket Sveriges Statshypotekskassas 3 % obl. 1935	5 000: —	
Konungariket Sveriges Statshypotekskassas 3 ½ % obl. 1941	1 000: —	
Konungariket Sveriges Statshypotekskassas 3 ½ % obl. 1942	1 000: —	
Sv. Handelsbanken spark. 36984	1 900: —	9 000: —
Summa ej disponibla tillgångar:	Kronor	9 000: —

Uppsala i februari 1960.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

Dess styrelse

Torgil von Seth

Erik Hedström

Bilaga.

Dendrologernas utfärd den 27 september 1959

Den utfärd som föreningen för dendrologi och parkvård anordnade i Skåne den 27 september lockade ett 60-tal deltagare. Från styrelsen deltog friherrinnan Görvel Gyllenstierna, trädgårdsarkitekt Vera Norin, godsägare Leif Ekman samt direktör Gunnar Callmar. Samling skedde vid Ekebo kl. 10 f.m., där doktor C. L. Kiellander tog emot sällskapet och lämnade en redogörelse för Föreningen Skogsträdsförädling, som uppkommit genom en fusion av Föreningen för Växtförädling av Skogsträd och Sällskapet för praktisk Skogsförädling. Föreningen arbetar inom 4 distrikt men förfogar tills vidare endast över 3 försöksstationer.

I det litet blåsiga men i övrigt vackra höstvädret företogs därefter en rundvandring, under vilken en hel del synnerligen intressanta saker demonstrerades av dr Kiellander. Särskilt intresse tilldrog sig barrträdsymparna, bl. a. 15-åriga klonsamlingar av lärk och gran som nu vuxit sig ganska stora och åtminstone fr. o. m. 1954 givit rik kottskörd vartannat år. Det blev även tillfälle att se slående exempel på arthybridens större snabbvuxenhet, vilket var speciellt markant när det gällde släktet *Larix*. Arbetet med förädlingen av lövträd är ävenledes betydande. Inom björksläktet har bl. a. förekomsten av masurbildning studerats, och värdefulla sådana typer har kunnat framställas. Intressanta resultat hade även erhållits vid förädlingen av poppel och al. Resistensförädlingens betydelse belystes med utgångspunkt från hybridasp och lärk, som efter regnsommaren 1954 katastrofartat härjats av två olika parasitsvampar, *Valsa nivea* resp. *Dasyyscypha Willkommii*. Mot parasitär lärkkräfta är emellertid japansk lärk fullständigt immun, och immuniteten synes gå i arv till arthybrider, där denna art utgör den ena föräldern.

Efter omvisningen på Ekebo gick bilkaravanen till den senare inköpta delen av egendomen där en samling drygt 10-åriga ympar av vinterhärddiga, svenskodlade ädelgranar mer ingående studerades. Ympträden hade tidigare varit starkt tillbakasatta genom vind och frost, men efter inplantering av gråal som skärmträd syntes utvecklingen ha kommit bra igång. En 5 hektar stor fröplantage av tall hade där också anlagts.

Efter lunchpausen gick färden vidare över den underbart vackra Söderåsen. Där hade höstfärgerna börjat flamma, och vid Stenestad beundrades den praktfulla utsikten över de vida slättbygderna. Vid Wrams Gunnarstorp togs deltagarna emot av godsägare Rudolf Tornérhjelm och hans grevinna, vilka på ett initierat, älskvärt och trivsamt sätt skötte ciceronskapet. Först gav värden en orientering om slottets historia med dess många skiftande öden, varefter rundvandringen i den sällsynt väl skötta och på dendrologiska sevärdheter rika parken vidtog. De mäktiga platanerna framför slottet blev föremål för sakkunniga diskussioner när det gällde åldern, som slutligen bedömdes till ca 80 år. Ett stort exemplar av silveralm beundrades, och på ena slottsväggen noterades *Wistaria multijuga*, som är sparsamt representerad i trädgårdarna. En sumpecypress med ganska väl utbildade andningsrötter hör onekligen till sevärdheterna liksom även det mäktiga exemplaret av *Gleditsia triacanthos*, säkerligen det största i vårt land. Inte mindre intresse tilldrog sig avenboksgångarna och buxbomshäckarna, vilka redan av Linné 1749 på hans Skåneresa beskrevs som de största norr om Alpena. Efter att ha beundrat den vackra utsikten från det s. k. kägelspelet som utgör avslutningen på de väldiga buxboms-

häckarna, besågs ett exemplar av det levande fossilet *Metasequoia glyptostroboides*, som kommit som gåva från Danmark. Doktor Kiellander gav en orientering om detta märkliga barrträds upptäcktshistoria och släktskapsförhållanden. Rosengården, som liksom de vackra perenna rabatterna är grevinnan Tornérhjelm's speciella skötebarn, gjorde ett strålande intryck. Rosornas utveckling var synnerligen förnämlig och en mängd av de allra nyaste sorterna var representerade såsom Opera, Belle Blonde, Bettina m. fl.

Som avslutning lämnades deltagarna tillfälle att bese den utsökta slottsinteriören. Särskilt intresse tilldrog sig den ena matsalens vackra 1600-talstak, som kom till synes vid en sentida restaurering, liksom även den magnifika stora salongen med sina unika takmålningar och vackra gobelänger.

Sedan dagens kunniga och älskvärda ciceroner vederbörligen avtackats, skildes deltagarna åt efter en i allo trivsamt och lärorik utfärd.

G. Callmar

Revisionsberättelse för år 1959

Undertecknade, utsedda att granska Föreningens för Dendrologi och Parkvård räkenskaper och förvaltning under år 1959, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Vid revisionen ha vi granskat räkenskaper och verifikationer samt med ledning av bankernas uppgifter kontrollerat alla tillgodohavanden. Den separat förda redovisningen för "Norrlandsresan 1959" har kontrollerats. Föreningens medel förvaltas av Aktiebolaget Svenska Handelsbanken.

Rörande föreningens inkomster och utgifter under året samt tillgångar och skulder den 31 december 1959 hänvisa vi till den i föreningens kassabok införda balansräkningen, vilken är i överensstämmelse med föreningens räkenskaper.

Då vi sålunda funnit, att räkenskaperna äro noggrant och omsorgsfullt förda och att styrelsen nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete på att tillvarata föreningens intressen, hemställa vi om full och tacksam ansvarsfrihet för styrelsen för den tid revisionen omfattar.

Uppsala den 18 februari 1960.

Sven Gréen

Björn Ditzinger

